

NIEUWE EN INTERESSANTE NEDERLANDSE WANTSEN III (HEMIPTERA: HETEROPTERA)

Berend Aukema & Dik Hermes

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van 38 soorten nieuwe of anderszins interessante Nederlandse wantsen. *Corythucha ciliata* (Tingidae), *Macrolophus rubi*, *Orthotylus ochrotrichus* (Miridae), *Amphiareus constrictus*, *Buchananiella continua*, *Cardiasthetus fasciiventris*, *Lycocoris dimidiatus* (Anthocoridae), *Arocatus longiceps* (Lygaeidae) en *Pintbaeus sanguinipes* (Pentatomidae) zijn nieuw voor de Nederlandse fauna. Van *Orius flagellum* (Anthocoridae) werd slechts één exemplaar aangetroffen en de introductie van *Oxycarenus lavatae* (Lygaeidae) uit Italië resulteerde niet in vestiging. Beide laatstgenoemde soorten worden voorsnog niet toegevoegd aan de Nederlandse lijst, die inmiddels 629 soorten telt.

INLEIDING

Sinds het vorige overzicht van nieuwe, zeldzame of anderszins interessante wantsen (Aukema et al. 2005) zijn inmiddels weer veel vermeldenswaardige vondsten gedaan, die nog niet of niet in detail gepubliceerd zijn. Voor het eerst is in dit overzicht ook gebruik gemaakt van waarnemingen gepubliceerd op de internetsite waarneming.nl. Voorwaarde daarbij is wel dat de waarnemingen vergezeld gaan van een foto aan de hand waarvan identificatie met zekerheid mogelijk is. Een uitzondering is gemaakt voor waarnemingen van *Graphosoma lineatum*, die ook voor leken goed herkenbaar is.

De volgorde en nomenclatuur van de taxa zijn gebaseerd op de 'Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region' (Aukema & Rieger 1995, 1996, 1999, 2001 en 2006). Tenzij anders tussen haakjes vermeld bevindt het materiaal zich in de collectie van de verzamelaar. Gebruikte afkortingen: AC – Amersfoort-coördinaten, BA – Berend Aukema, DH – Dik Hermes, NMBC – collectie Natuurmuseum Brabant, Tilburg, PD – Planten-ziektenkundige Dienst, Wageningen, ZMAN – Zoologisch Museum, Amsterdam.

SOORTBESPREKINGEN

Familie Veliidae

Microvelia (Picaultia) pygmaea (Dufour, 1833)
Nieuw voor Zuid-Holland

Zuid-Holland Hellevoetsluis, AC 68-429 en AC 67-428, 15.IX.2005, twee aptere exemplaren, Bureau Waardenburg (Zuiveringschap Hollandse Eilanden en Waarden) (Soes 2006).

Microvelia pygmaea was uit ons land uitsluitend bekend van Limburg en het zuidoosten van Noord-Brabant. Voor details over habitat, ecologie en verspreiding wordt verwezen naar Aukema et al. (2002).

Familie Saldidae

Chartoscirta elegantula elegantula (Fallén, 1807)

Nieuw voor Drenthe

Drenthe Bargerveen, Meerstalblok, AC 265-524, 17.X.2006, 1 ♀; idem, AC 266-523, 10.X.2006, 1 ♂, 1 ♀; idem, AC 266-524, 18.IV.2006, 1 ♂, 24.IV.2006,

Figuur 1. *Corythucha ciliata*. Foto Theodoor Heijerman.
Figure 1. *Corythucha ciliata*. Photo Theodoor Heijerman.

1♂ en 10.X.2006, 1♂, 1♀; idem, AC 267-523, 25.IV.2006, 1♂ en 17.X.2006, 1♀; idem, AC 267-524, 19.IV.2006, 1♂; idem, 268-524, 4.IV.2006, 4♂ en 11.X.2006, 2♂; idem, Schoonebekerveld, AC 265-520, 11.IV.2006, 1♀. Alles leg. A.J. Dees (BA, Stichting Bargerveen, ZMAN).
Noord-Holland Kortenhoef, Het Hol, 4.V.1985, 1♂, H. Vallenduuk (ZMAN).

Chartoscirta elegantula was uit ons land alleen bekend van een vondst bij Diemen in 1918 en een klein aantal vondsten in een tweetal uurhokken in Midden-Limburg (Aukema 1989a, Aukema et al. 2002). Sindsdien is ze in aantal gevangen in het Bargerveen in 2006: 17 exemplaren uit zeven kilometerhokken in het Meerstalblok en één exemplaar in het Schoonebekerveld (zie ook: Van Duinen et al. 2007). Het exemplaar uit Kortenhoef heeft een zwart vierde antennelid (forma *nigricornis* Cobben, 1960) en alle exemplaren uit het Bargerveen behoren tot de typische vorm met een geelwit vierde antennelid.

Chartoscirta elegantula is een soort van zeer uitlopende vochtige biotopen, waaronder *Sphagnum*-vegetaties in veengebieden (Aukema et al. 2002). De vangplekken in het Bargerveen waren alle zeer vochtig tot nat met meer of minder dichte, vaak

emere veenmosvegetaties, variërend van vochtige greppels tot drijfwillen in veenputten (Van Duinen et al. 2007).

Chartoscirta elegantula heeft één generatie per jaar en de volwassen dieren overwinteren. In het Bargerveen werden de dieren in april en oktober met de hand verzameld, onder andere door het onder water drukken van drijfwillen.

Micracanthia marginalis (Fallén, 1807)

Nieuw voor Drenthe en Overijssel

Drenthe Balloërveld, 2004, 1♀ in bodemval, H.J.W. Vermeulen (BA).

Overijssel Haaksbergen, Witte Veen, AC 256-461, 30.VII.2005, 3♂, 2♀, DH. Witharen, Onderhaarse, AC 221-507, 12.VIII.2007, 2♂, 1♀, DH.

Noord-Brabant Eindhoven, Grootte Heide, AC 164-379, 11.VI.2006, 4♀, DH (ZMAN: 2♀). Valkenswaard, Greveschutven, AC 164-375, 29.VI.2008, 1♂, DH.

Micracanthia marginalis was uit Nederland bekend van de waddeneilanden (Terschelling) en de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg uit in totaal acht uurhokken en sinds

Figuur 2. *Macrolophus rubi*. Foto Gerhard Strauss.
Figure 2. *Macrolophus rubi*. Photo Gerhard Strauss.

1980 van een enkele vondst bij Staverden (Aukema et al. 2002). Alle nieuwe vangsten werden gedaan op pas afgeplagde vochtige heideterreinen met een spaarzame begroeiing van snavelbies *Rhynchospora* en dopheide *Erica tetralix*. De soort lijkt dus te profiteren van het hernieuwde plagbeleid op vochtige heideterreinen.

Familie Tingidae

Corythucha ciliata Say, 1832

Nieuw voor Nederland

Limburg Maastricht, Vrijthof, AC 176-317, 4.IX.2008, 16♂, 10♀ van plataan *Platanus* sp.,

F. Verseijden (BA, PD) en 25.IX.2008, massaal met vijfde-stadiumnimmfen, BA; idem, Ruitertij, AC 176-317, 25.IX.2008, massaal met vijfde-stadiumnimmfen op plataan, BA.

Corythucha ciliata (fig. 1) is een van origine Nearctische soort, die in 1964 voor het eerst in Europa werd ontdekt in Italië (Servadei 1966) en vervolgens haar areaal gestaag heeft uitgebreid. Hoffmann (2002) geeft een overzicht van de verspreiding tot dan toe. Ze komt voor in Bulgarije, Kroatië, Duitsland, Italië, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Oostenrijk, Polen, Portugal, Zuid-Rusland, Slovenië, Slowakije, Spanje, Zwitserland en in Noord-Amerika (Canada en de Verenigde Staten). Nadien werd ze ook uit Korea (Chung et al. 1996), Japan (Tokihiro et al. 2003), Engeland (Malumphy & Reid 2006) en België (Aukema et al. 2007: Antwerpen en Brussel) gemeld. De meest noordelijke gepubliceerde vindplaatsen op het vasteland van Europa zijn Antwerpen vanaf 2006 (Aukema et al. 2007) en Keulen vanaf 2001 (Hoffmann 2002).

Corythucha ciliata leeft monofaag op plataan: westerse plataan *Platanus occidentalis* in Noord-Amerika en vooral oosterse plataan *P. orientalis* en gewone plataan *P. hispanica* in Europa. Nimfen en adulten zuigen aan de onderzijde van het blad, waarbij karakteristieke, geelverkleurende zuigschade optreedt, die al van afstand is waar te nemen. De volwassen dieren overwinteren vanaf oktober geaggregeerd onder de schors van de waardplant en zoeken in het voorjaar het uitlopende blad weer op. De eieren worden aan de onderzijde van de bladeren vastgekleefd en komen na enkele weken uit. Er zijn waarschijnlijk twee generaties per jaar (Péricart 1983).

Verspreiding vindt vooral passief plaats door de wind of door mensen en voertuigen, die onder aangetaste bomen hebben vertoefd. Ook verspreiding met plantmateriaal vormt een belangrijke verspreidingsroute. Import van *Corythucha ciliata* op jonge boompjes uit Italië werd al eens in Nederland geconstateerd (Aukema 1991), maar resulteerde niet in vestiging. Dit laatste was wel het geval in Bedfordshire, Groot-Brittannië

(Malumphy & Reid 2006). De populatie op de Ruitertij is mogelijk ouder dan die op het Vrijthof, omdat er daar onder de schors restanten van dode exemplaren aanwezig waren, wat duidt op eerdere overwintering.

Familie Miridae

Macrolophus rubi Woodroffe, 1957

Nieuw voor Nederland

Limburg Epen, Bovenste Bosch, AC 190-307, 9.VI.2007, 6♂, 4♀ met nimfen en 10.VII.2007, 2♂, 28♀ van gewone braam *Rubus fruticosus*, BA.

Macrolophus rubi (fig. 2) is nauw verwant aan de ook in ons land voorkomende *M. pygmaeus* (Rambur, 1839). De morfologische verschillen zijn echter duidelijk en ze heeft een andere waardplant. *Macrolophus rubi* is groter met in verhouding langere antennen. Volgens Woodroffe (1957) bezit *M. rubi* bovendien een smal zwart gekleurde apex van het scutellum, maar dat is zeker niet altijd het geval (Southwood & Leston 1959). Josifov (1992) synonymiseerde *M. rubi* met de mediterrane *M. costalis* Fieber, 1858, maar volgens Rieger & Strauss (1992) is dit niet terecht. *Macrolophus rubi* leeft langs bosranden en op kaalslagen in bossen op gewone braam, vooral op de jonge twijgen en op de bloemen en vruchten (Gossner & Schuster 2005). *Macrolophus pygmaeus* leeft hoofdzakelijk op bosandoorn *Stachys sylvatica*, maar soms ook op andere, doorgaans behaarde, planten. Het laatste is vooral het geval in tuinen en parken. De belangrijkste waardplanten worden opgesomd door Martinez-Cascales et al. (2006). Uitzonderlijk zijn de waarnemingen in Baden-Württemberg, waar *M. rubi* juist uitsluitend op bosandoorn werd gevonden (Heckmann & Rieger 2001).

Macrolophus-soorten zijn zoöfaag en prederen kleine insecten als bladluizen Aphidoidea en wittevliegen Aleyrodoidea. De mediterrane *M. melanotoma* (A. Costa, 1853) wordt onder andere in België en Nederland in kassen

ingezet voor de bestrijding van de kaswittevlieg *Trialetrodes vaporariorum* (Westwood, 1856). *Macrolophus rubi* is bekend uit Groot-Brittannië, België, Frankrijk, Portugal, Duitsland, Polen, Tsjechië, Slowakije, Zuid-Rusland, Oekraïne en Georgië (Aukema et al. 2007, Kerzhner & Josifov 1999, Kment et al. 2003). In het aangrenzende deel van Duitsland zijn er recente vondsten in Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz (Hoffmann & Melber 2003, Gossner & Schuster 2005) en in België werd ze vlak over de grens bij de Nederlandse vindplaats gevonden (Aukema et al. 2007). Er is één generatie per jaar en de eieren overwinteren. Adulten zijn aangetroffen van begin juni tot begin augustus.

Tupiocoris rhododendri (Dolling, 1972)

Nieuw voor Overijssel en Gelderland

Overijssel Hardenberg, AC 236-509, 13.VI.2008, 1♀, A.H. Baas (foto www.nederlandsesoorten.nl).

Gelderland Heveadorp, Duno, AC 183-442, 7♂, 1♀ van pontische rododendron *Rhododendron ponticum*, BA. Wageningen, Arboretum De Dreijen, AC 174-442, 30.VI.2008, 1♀ van pontische rododendron, BA; idem, Belmonte Arboretum, AC 175-442, 2.VII.2005, in groot aantal op verschillende rododendron-soorten, BA; idem, De Born, AC 173-443, 3.VII.2006, 1♀ in raamval, J. Noordijk et al.; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 13-18.V.2007, 7 nimfen van pontische rododendron, 29.V.2007, 1♂ in raamval, 2.VII.2007, 2♀ van pontische rododendron en 18-30.V.2008, nimfen op pontische rododendron, BA.

Noord-Brabant Tilburg, Kaaistoep-West, AC 129-394, 30.V.2007, 1♂ en 3 nimfen van pontische rododendron, BA. Ulvenhout, Hondsdonk, AC 115-393, 27.VII.2005, 2♀ van rododendron, K. den Bieman.

Na de eerste vondst van de van oorsprong Nearctische *Tupiocoris rhododendri* (fig. 3) in ons land in 2002 (Aukema et al. 2005; Ulvenhout, Hondsdonk) lijkt ze zich te handhaven en verder uit te breiden. Naast Zuid-Engeland, Duitsland

Figuur 3. *Tupiocoris rhododendri*. Foto Ab Baas.
Figure 3. *Tupiocoris rhododendri*. Photo Ab Baas.

en ons land is ze sinds 2007 ook uit België bekend (Aukema et al. 2007).

Deraeocoris (Camptobrochis) punctulatus
(Fallén, 1807)

Zeeland Middelburg, AC 31-390 en 32-391, 12.VII en 5.X.2007 in groot aantal met nimfen, BA.
Rilland, Westerscheldedijk, AC 71-380, 20.VIII.2003, 2♂, 2♀, K. den Bieman.

Deraeocoris punctulatus (fig. 4-5) is in Nederland een zeer zeldzame soort, die tot en met 1956 met enige regelmaat gevangen werd ten zuiden van de lijn Heemskerk-Laren-Kootwijk (fig. 6: 47 records). Sindsdien werd er nog slechts één mannetje gevangen door P.J. Brakman op 20 augustus 1968 te Vlodrop in de provincie Limburg (Aukema 1989a). In Zeeland werd ze eerder verzameld door P.J. Brakman, die op 10 oktober 1954 één mannetje aantrof onder zeeraket *Cakile maritima* in de duinen bij Oostkapelle (Brakman 1960).

Deraeocoris punctulatus is een polyfage predator,

die leeft in de kruidlaag. De vindplaats in Middelburg betrof een ruderaal bouwterrein, waar ze vooral werd aangetroffen op en onder bijvoet *Artemisia vulgaris*, hopklaver *Medicago lupulina* en rode klaver *Trifolium pratense*.

Closterotomus trivialis (A. Costa, 1853)

Zuid-Holland Delft, Arboretum, AC 85-448, 19.VI.2008, 12♂, 32♀ in de bloemtrossen van witbloeiende lijsterbesspirea *Sorbaria* sp., BA.
Meijendel, AC 82-460, 8.VI.2008, 1♀, M. Vlaardingerbroek (foto waarneming.nl); idem, AC 83-460, 21.V.2008, 1♂, J. Westgeest (foto waarneming.nl); idem, AC 85-464, 18.VI.2008, 1♂ op bloeiende asperge *Asparagus* sp., J. Westgeest (foto waarneming.nl).

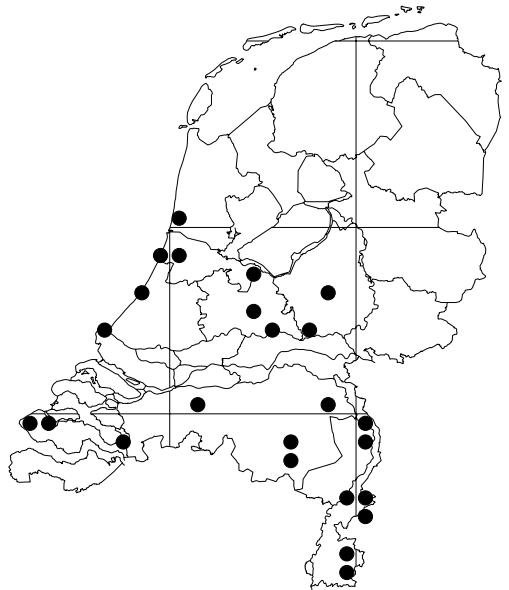
Closterotomus trivialis (fig. 7) is een geïntroduceerde mediterrane soort, die uit ons land alleen bekend was van enkele locaties in Den Haag in 1998 (Aukema 1999). In 1999 bleek ze op deze plekken nog talrijk voor te komen, maar sindsdien

Figuur 4. *Deraeocoris punctulatus*.
Foto Albert de Wilde.
Figure 4. *Deraeocoris punctulatus*.
Photo Albert de Wilde.

Figuur 5. Nimf vijfde stadium *Deraeocoris punctulatus*.
Foto Albert de Wilde.
Figure 5. Fifth instar nymph *Deraeocoris punctulatus*.
Photo Albert de Wilde.

Figuur 6. Verspreiding van *Deraeocoris punctulatus* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 6. Distribution of *Deraeocoris punctulatus* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

Figuur 7. *Closterotomus trivialis*.
Foto Jan Westgeest.
Figure 7. *Closterotomus trivialis*.
Photo Jan Westgeest.

werden daar geen waarnemingen meer gedaan. Gezien de nieuwe vondsten in Delft en Meijndel kan ze ook buiten de stedelijke omgeving overleven. Elders heeft ze zich nog niet buiten haar oorspronkelijke areaal weten te vestigen (Rabitsch 2008).

***Mermelocerus schmidtii* (Fieber, 1836)**

Nieuw voor Zuid-Holland

Zuid-Holland Delft, Delftse Hout, AC 86-448, 20.v.2008, 1 ex. van grote brandnetel *Urtica dioica*, A. de Vries-Hogenboezem (fotoarchief BA); idem, 19.vi.2008, 11 ♂, 21 ♀ en AC 85-448, 219.vi.2008, 6 ♂, 5 ♀ van grote brandnetel, BA.

Mermelocerus schmidtii was alleen uit Zuid-Limburg en van een incidentele vondst in de Achterhoek bekend (Aukema et al. 2005). De biotoop in de Delftse Hout - grote brandnetel onder gewone es *Fraxinus excelsior* - komt overeen met de vindplaatsen in Zuid-Limburg.

***Heterocordylus (Heterocordylus) tumidicornis* (Herrich-Schaeffer, 1835)**

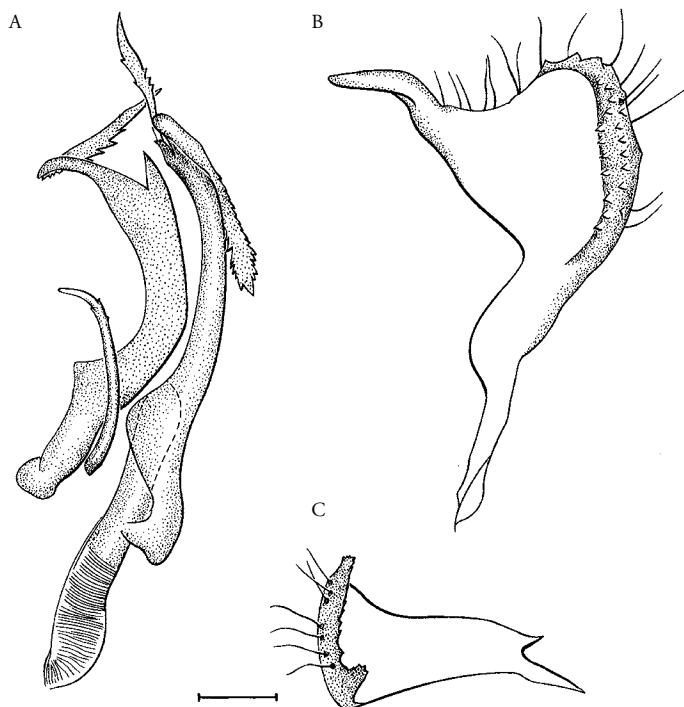
Limburg Epen, Bovenste Bosch, AC 190-307, 9.vi.2007, 3 ♂, BA. Kunderberg, AC 10.vi.2007, in aantal, BA. Piepert, AC 192-315, 17.vi.2006, 5 ♂, 5 ♀, BA. St Pietersberg, AC 175-314, 10.vi.2007, 2 ♀, BA. Vrakelberg, AC 192-317, 17.vi.2006, in aantal, BA. Alle van sleedoorn *Prunus spinosa*.

Na eerdere vondsten in 1937 en 1949 is *Heterocordylus tumidicornis* inmiddels sinds 2000 in 4 uurhokken in Zuid-Limburg aangetroffen (zie ook Aukema et al. 2005).

***Orthotylus (Orthotylus) ochrotrichus* Fieber, 1864**

Nieuw voor Nederland

Noord-Brabant Zevenbergen, Grote Spiepolder, AC 102-405, 17.vi.2008, 1 ♂ gesleept uit wegberm met grote brandnetel en harig wilgenroosje *Epilobium hirsutum*, W. den Hartog (Survey PD, BA).

Figuur 8. Mannelijke genitaliën *Orthotylus ochrotricus*, A. vesica, zijaanzicht, B. linker parameer, C. rechter parameer. Maatstreepje = 0,1 mm (uit: Schwartz & Scudder 1998).

Figure 8. Male genitalia of *Orthotylus ochrotricus*, A. vesica, lateral view, B. left paramere, C. right paramere. Scale = 0,1 mm (from: Schwartz & Scudder 1998).

Tijdens een survey van de Plantenziektenkundige Dienst werd op 17 juni 2008 in de Grote Spiepolder bij Zevenbergen door Wietse den Hartog een mannetje van *Orthotylus ochrotricus* verzameld. De identificatie was aanvankelijk problematisch, omdat de afbeeldingen van de parameren en de vesica in Southwood & Leston (1959) en Wagner (1974) erg schematisch zijn en onvoldoende houvast bieden. De afbeeldingen in Schwartz & Scudder (1998) zijn gedetailleerder (fig. 8) en doorslaggevend.

Orthotylus ochrotricus heeft een zeer beperkte atlantisch-mediterrane verspreiding en is bekend uit Ierland, Groot-Brittannië (Engeland en Wales), Frankrijk, Portugal, Spanje en Marokko (Kerzhner & Josifov 1999). Ze werd in Canada in British Columbia geïntroduceerd (Schwartz & Scudder 1998).

Er is één generatie per jaar en de eieren overwinteren. Volwassen dieren zijn van midden juli tot in september waargenomen op verschillende planten, maar hoofdzakelijk op iep *Ulmus* en op

brandnetels in houtwallen en langs bosranden en soms in verwaarloosde boomgaarden. Ze zou deels zoöfaag zijn en leven van spintmijten en bladluizen (Southwood & Leston 1957). Wagner (1974) vermeldt haar ook van eik *Quercus* sp. en Stichel (1957a) geeft kattendoorn *Ononis repens spinosa* als waardplant.

Orthotylus (Orthotylus) virens (Fallén, 1807)

Noord-Brabant Bergeijk, Kromhurken, AC 152-368, 27.VI.2008, 1♂, P. van Rooij, Tilburg, Kaaistoep, AC 128-394, 18.VI.2006, 1♂ op licht, H. Spijkers (BA).

De vijfde en zesde vindplaats van deze op wilg levende soort in ons land, die bekend was van Overijssel (Ootmarsum), Flevoland (Zeewolde), Noord-Brabant (Geldrop) en Limburg (Eygelshoven) (Aukema et al. 2005).

***Amblytylus brevicollis* Fieber, 1858**

Nieuw voor Utrecht, Noord-Holland en Limburg

Gelderland Garderen, 16.VII.1939, 1 ♀, A. Reclaire (ZMAN).

Utrecht Soest, 22.VI.1937, 1 ♀, A. Reclaire (ZMAN).

Noord-Holland Hilversum, 22.VI.1937, 1 ♀, A. Reclaire (ZMAN).

Limburg Horst, Castenrayse Vennen, AC 199-387, 25.VI.2005, 1 ♂, 3 ♀ en 27.VI.2005, 7 ♀ van vroege haver *Aira praecox*, BA.

Amblytylus brevicollis was uit Nederland alleen bekend van twee vrouwtjes verzameld in de provincie Gelderland (Aukema 1989a: Wolfheze en Vierhouten). Oude waarnemingen in de naamlijsten van Fokker (1885) en Reclaire (1932) zouden alle betrekking hebben op *Amblytylus nasutus* (Kirschbaum, 1856) (Reclaire 1936). Tussen het later door A. Reclaire verzamelde *Amblytylus*-materiaal in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam bleken zich echter toch drie vrouwtjes van *A. brevicollis* te bevinden.

Amblytylus brevicollis leeft in droge zandige biotopen op dwerghaver *Aira* sp. Volwassen dieren worden van eind juni tot in augustus gevonden. De eieren overwinteren (Southwood & Leston 1959, Wachmann et al. 2004). Ze komt voor in Engeland, Zuid- en Midden-Europa en in Noord-Afrika (Kerzhner & Josifov 1999). Ze is niet uit België bekend (Bagnée et al. 2003) en in Duitsland is er een beperkt aantal vondsten bekend uit Schleswig-Holstein, Rheinland-Pfalz en Brandenburg/Berlijn (Hoffmann & Melber 2003).

***Psallus (Hylopsallus) assimilis* Stichel, 1956**

Nieuw voor Gelderland, Noord-Holland, Noord-Brabant en Zeeland

Gelderland Arnhem-Zuid, AC 189-442, 25.VII.2007, 6 ♂, 10 ♀ van Spaanse aak *Acer campestre*, BA. Wageningen, Arboretum De Dreijen, AC 174-442, 2.VI.2005, 2 ♂, 2 ♀ idem,

Th. Heijerman en 9.VI.2005, 1 ♂ en 11.V.2007, 1 ♀ in raamvallen, BA & Th. Heijerman; idem, De Eng, AC 175-443, 16.V-6.VI.2007, 13 ♂, 1 ♀ in raamvallen, BA et al; idem, Onderlangs, AC 177-442, 25.V.2008, 2 ♂, 4 ♀ van Spaanse aak, BA; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 1.V-12.VI.2007, 23 ♂, 26 ♀ en 23-26.V.2008, 1 ♂ in raamvallen en 17.V.2007, 1 ♂, 6 ♀ van Spaanse aak, BA.

Noord-Holland Rijsenhout, AC 107-473, 8.VI.2006, 1 ♂, 1 ♀, J. Starre (survey PD).

Zeeland Koudekerke, AC 28-389, 23.V.2007, 5 ♂, 11 ♀ van Spaanse aak, BA.

Noord-Brabant Ulvenhout, Ulvenhoutse Bos, AC 115-396, 26.V.2007, 1 ♂, 1 ♀ van Spaanse aak, K. den Bieman.

Limburg Epen, Bovenste Bosch, AC 190-307, 9.VI.2007, 1 ♀, BA. Maastricht, St Pietersberg, AC 175-315, 10.VI.2007, 2 ♀, BA. Sint Geertruid, Savelsbosch, 17.V.2003, 12 ♂, 3 ♀, BA. Alle van Spaanse aak.

Psallus assimilis (fig. 9) leeft monofaag op Spaanse aak en was uit ons land alleen bekend van Maastricht, Mechelen en Wittem In Zuid-Limburg (Aukema 1986a). Ze is bekend uit negen uurhokken, die deels ver uit elkaar liggen (fig. 10) en waarschijnlijk blijkt ze bij gericht zoeken op de waardplant op veel meer plaatsen voor te komen. Ze heeft evenals de andere *Psallus*-soorten één generatie per jaar en de eieren overwinteren in de jonge twijgen van de waardplant. Volwassen dieren zijn aangetroffen van begin mei tot eind juni.

***Psallus (Psallus) mollis* (Mulsant, 1852)**

Nieuw voor Groningen, Utrecht en Zuid-Holland

Groningen Uithuizen, Menkemaborg, AC 241-602, 20.VI.1989, 5 ♂ van zomereik *Quercus robur*, BA.

Gelderland Beek, Wijlerberg, AC 192-425, 13.VI.1990, 8 ♂ van zomereik, BA. Doorwerth, Kasteel Doorwerth, AC 182-442, 2.VII.1988, 3 ♂ van zomereik, BA. Heveadorp, Duno, AC 183-442, 9.VII.1989, 2 ♂, 27.V.1990, 7 ♂, 15.VII.1991, 1 ♂,

Figuur 9. *Psallus assimilis*. Foto Albert de Wilde.

Figure 9. *Psallus assimilis*. Photo Albert de Wilde.

22.v.1993, 4♂ en 4.vi.2007, 8♂ van wintereik *Quercus petraea* en zomereik, BA; idem, AC 184-442, 16.vi.1996, 7♂ van zomereik, BA. Wageningen, De Eng, AC 175-443, 20.v-1.vii.2007, 82♂ en 25.v-26.vii.2008, 8♂ in raamvallen, BA et al.; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 5-6.vii.1991, 1♂, 3-4.vii.1995, 1♂, 21-22.vii.1996, 1♂, 22-23.vii.1996, 2♂, 13-14.vi.2006, 1♂ en 2-3.vii.2006, 1♂ op licht, BA; idem, 22.v-12.vi.2007, 5♂ en 10.vi-7.vii.2008, 2♂ in raamvallen, BA.

Utrecht Amerongen, Galgenberg, AC 162-445, 12-26.vi.2001, 1♂ in malaiseval in onbeheerd eikenbos, L. Moraal et al.

Zuid-Holland Wassenaar, Meijndel, AC 82-460, 26.vi.1989, 1♂ van zomereik, BA.

Noord-Brabant Tilburg, Kaaistoep, AC 129-394, 30.v.2007, 1♂ van zomereik, BA.

Psallus mollis was uit Nederland alleen bekend van vondsten in de provincies Overijssel (Delden), Gelderland (Doorwerth) en Noord-Brabant (Breda) (Aukema 1989a, 1989b). De soort wordt veel minder verzameld dan haar tweelingsoort *Psallus confusus* Rieger, 1981, die eveneens op eik leeft en waarvan alleen de mannetjes met zeker-

heid te onderscheiden zijn. Gezien de ver uit elkaar gelegen vindplaatsen (fig. 11) en de talrijke recente vondsten van vliegende dieren op licht en in raam- en malaisevallen komt ze vermoedelijk op veel meer plaatsen voor. De mannetjes zijn aangetroffen van midden mei tot eind juli.

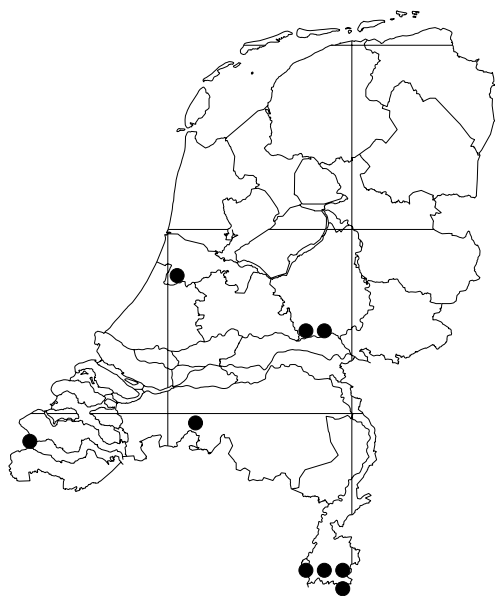
Psallus (Psallus) punctulatus Puton, 1874

Nieuw voor Limburg

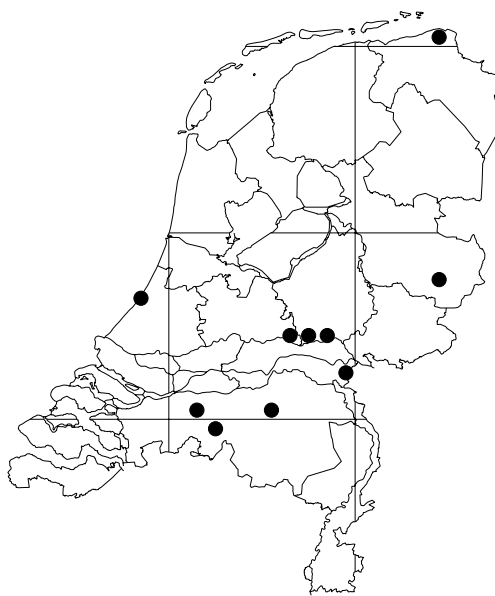
Gelderland Wageningen, De Born, AC 173-443, 23.V-4.vi.2006, 6♂, 1♀, 1 ex. in raamvallen, J. Noordijk et al., Wageningen, De Eng, AC 175-443, 30.IV-29.V.2007, 4♂, 5♀, 18-29.V.2008, 1♂, 4♀ in raamvallen, BA et al.

Limburg Lemiers, Mamelis, AC 196-312, 27.V.1998, 1♀, W. Klein (ZMAN).

Psallus punctulatus was uit ons land alleen bekend van landgoed Duno bij Heveadorp (Aukema 1990a, als *P. weberi*). De vangsten in raamvallen duiden op een goed verbreidingsvermogen, waardoor ze op meerdere plaatsen te verwachten is. Volwassen dieren zijn aangetroffen van eind april tot midden juni.

Figuur 10. Verspreiding van *Psallus assimilis* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 10. Distribution of *Psallus assimilis* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

Figuur 11. Verspreiding van *Psallus mollis* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 11. Distribution of *Psallus mollis* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

Familie Anthocoridae

Orius (Heterorius) horvathi (Reuter, 1884)

Nieuw voor Gelderland, Zuid-Holland en Zeeland

Gelderland Wageningen, drie locaties, AC 175-442, 15.VII.2007, 5♂, 8♀ van zwarte den *Pinus nigra*, BA; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 19-25.VIII.2008, 1♂ in raamval, BA.

Noord-Holland Texel, De Koog, AC 113-567, 14.IX.2007, 3♀ van zwarte den, BA; idem, Bleekersvallei, AC 111-563, 25.VII.2008, 2♂, 2♀, DH; idem, 't Mientje, AC 112-565, 31.VII.2008, 3♂, 1♀, DH.

Zuid-Holland Bleiswijk, AC 96-447, 19.VII.2007, 2♂, 3♀, BA. Heenweg, AC 73-443, 1.VIII.2007, 1♂, 2♀, BA. Hoek van Holland, AC 68-444, 1.VIII.2007, 2♂, BA. Maasdijk, twee locaties, AC 74-442, 19.VII.2007, 8♂, 14♀, BA. Maassluis, AC 76-437, 1.VIII.2007, 1♂, 1♀, BA.

Zeeland Schouwen Haamstede, AC 40-415,

11.IX.2008, 2♂, 15♀ en Nieuw-Haamstede, AC 37-414, 11.IX.2008, 1♀, BA. Walcheren Middelburg, AC 30-389, 11.VII.2007, 5♂, 10♀, BA. Oost-Souburg, AC 30-387, 11.VII.2007, 1♂, 2♀ en AC 31-388, 11.VII.2007, 2♀, BA. Vlissingen, AC 27-387, 11.VII.2007, 7♂, 19♀, BA. Vlissingen, Souburg, twee locaties, AC 30-387, 11.VII.2007, 1♂, 8♀, BA. Alle van zwarte den geklopt.

Orius horvathi was sinds 2004 bekend van de waddeneilanden Texel, Vlieland en Terschelling en uit de Kennemerduinen (Aukema et al. 2004, 2005). Gericht afkloppen van dennen in tuinen en parken leverde in korte tijd tal van nieuwe vindplaatsen op, zodat het er op lijkt dat de soort nu algemeen voorkomt. Vrijwel alle vondsten werden gedaan op solitaire of kleine groepjes dennen met veel roetdauw als gevolg van bladluis-aantastingen, en hoge dichtheden Psocoptera. Volwassen dieren zijn gevangen van begin juni tot eind september.

Orius (Orius) flagellum Linnavuori, 1968

Zuid-Holland Staelduinse Bosch, AC 71-443, 19.VII.2007, 1 ♂ geklopt van grote brandnetel, BA.

Orius flagellum is beschreven uit Saoedi-Arabië en ook bekend uit Jemen (Péricart 1996). De mannetjes zijn eenvoudig te herkennen aan de bijzonder gevormde parameer (Linnavuori 1968). Vergelijking met het typemateriaal bevestigde de determinatie, waarbij overigens bleek dat het holotype wordt bewaard in het British Museum of Natural History in Londen, zoals vermeld in de beschrijving, en niet in het American Museum of Natural History in New York, zoals aangegeven door Péricart (1996).

Het is raadselachtig hoe dit exemplaar in de vegetatie rond de parkeerplaats bij het Staelduinse Bosch terecht is gekomen. Een poging om op 1 augustus 2007 meer exemplaren te verzamelen mislukte, zodat de soort vooralsnog niet aan de Nederlandse lijst wordt toegevoegd.

Orius (Orius) laevigatus laevigatus (Fieber, 1860)

Nieuw voor Zeeland

Gelderland Bommel, AC 190-437, 10.VIII.2006, 1 ♂, 6 ♀ en 10.VII.2007, 2 ♀, A.J.M. Loomans (survey PD). Huissen, AC 191-437, 14.VIII.2007, 7 ♂, 5 ♀, H. Lemmen (survey PD).

Zuid-Holland Bleiswijk, AC 96-447, 21.V.2006, 5 ♂, 3 ♀ en 19.VII.2007, 1 ♂, 4 ♀, BA & A.J.M. Loomans; idem, AC 96-448, 13.VII.2006, 1 ♀, P. van der Meijden. Bergschenhoek, AC 94-443, 1 ♂, 2 ♀, P. van der Meijden. Berkel en Rodenrijs, AC 93-448, 16.X.2006, 3 ♀, W. den Hartog. 's Gravenzande, AC 70-444, 18.VII.2006, 1 ♀ en 12.IX.2006, 1 ♂, 1 ♀, P. van der Meijden. Heenweg, Nieuwelandse Dijk, AC 71-444, 19.VII.2007, 1 ♀, BA & A.J.M. Loomans. Honselaarsdijk, AC 78-446, 13.VI.2006, 3 ♂, P. van der Meijden en 10.VI.2008, 1 ♂, 1 ♀, W. den Hartog. Kwintsheul, AC 78-447, 13.VI.2006, 4 ♂, 6 ♀ en 11.VII.2006, 5 ♀,

P. van der Meijden. Pijnacker, AC 88-448, 17.X.2006, 1 ♂, W. den Hartog. Staelduinse Bosch, AC 71-443, 19.VII.2007, 1 ♂, BA & A.J.M. Loomans. Wateringen, AC 78-447, 11.VII.2006, 4 ♂, 7 ♀, P. van der Meijden. Alle survey PD.

Zeeland Kapelle, AC 55-386, 21.VIII.2007, 1 ♀, A. Langeraar (survey PD). Koudekerke, Der Boede, AC 28-388, 5.X.2007, 8 ♂, 7 ♀ van herfst-aster *Aster x versicolor*, BA. Rilland, AC 72-383, 17.VIII.2006, 1 ♀, A. Langeraar (survey PD).

Noord-Brabant Elsendorp, AC 181-399, 22.IX.2006, 1 ♀, M. van den Homberg. Elshout, AC 136-411, 22.VIII.2007, 2 ♀, A. Langeraar. Made, AC 115-410, 27.IV.2006, 1 ♂, A.J.M. Loomans, 2.VI.2006, 4 ♂, 2 ♀, P. van der Meijden, 12.VII.2007, 8 ♂, 12 ♀, J. Heesters & A.J.M. Loomans, 22.VIII.2007, 1 ♂, A. Langeraar en 19.IX.2008, 3 ♀, W. den Hartog; idem, AC 115-411, 3.VIII.2006, 4 ♂, 3 ♀, A.J.M. Loomans. Oosteind, AC 121-405, 28.VI.2006, 1 ♂, P. van der Meijden. Someren, Eind, AC 177-374, 12.IX.2006, 3 ♀, H. Lemmen. Steenberg, AC 78-397, 12.VII.2006, 1 ♂, 4 ♀, A.J.M. Loomans. Zevenbergen, AC 101-405, 3.VIII.2006, 1 ♀, A. Langeraar; idem, AC 102-404, 21.VIII.2007, 1 ♂, A.J.M. Loomans; idem, AC 102-405, 12.VII.2006, 2 ♂, 4 ♀, A.J.M. Loomans en 12.VII.2007, 1 ♀, J. Heesters & A.J.M. Loomans. Alle survey PD.

Limburg America, AC 197-383, 22.IX.2006, 4 ♀, H. Lemmen (survey PD).

Orius laevigatus werd in ons land in 2005 voor het eerst in de open lucht aangetroffen tijdens een survey van de Plantenziektenkundige Dienst in Wageningen naar het voorkomen van in kassen toegepaste natuurlijke vijanden (parasieten en predatoren) in de groene ruimte in kasteeltgebieden (Aukema & Loomans 2005). Tijdens het vervolgonderzoek in 2006, 2007 en 2008 werd de soort opnieuw aangetroffen. Volwassen dieren zijn gevangen van eind april tot eind oktober.

Figuur 12. *Amphiareus constrictus*. Foto Gerhard Strauss.
Figure 12. *Amphiareus constrictus*. Photo Gerhard Strauss.

Amphiareus constrictus (Stål, 1860)

Nieuw voor Nederland

Zuid-Holland Staelduinse Bosch, AC 71-443, 1.VIII.2007, 5♂, 12♀ uit hopen maaisel en snoeihout, BA.

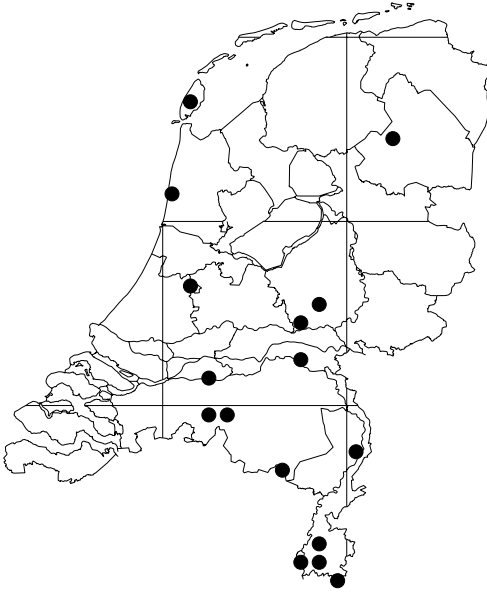
Amphiareus constrictus (fig. 12) is een warmteminnende soort die voorkomt in Noord-Afrika (Marokko en Madeira), Oost-Azië (China, het verre oosten van Siberië en Japan), Oceanië, Australië, tropisch Afrika, Midden- en Zuid-Amerika en Florida (Péricart 1996). Ze wordt met granen en peulvruchten versleept en kan zich zo elders vestigen. In het nabijgelegen Maasland

werd ze in april 2005 al eens massaal aangetroffen in een tomatenkas in kilometerhok AC 76-441 (Aukema & Hermes 2006). Over de leefwijze is weinig bekend. In Staelduin kwam ze samen met *Buchananiella continua* (F.B. White, 1880) voor in het gezelschap van veel Psocoptera, die waarschijnlijk het belangrijkste voedsel vormen. Voor identificatie wordt verwezen naar Yamada & Hirowatari (2003).

Amphiareus obscuriceps (Poppius, 1909)

Nieuw voor Drenthe, Noord-Holland en Noord-Brabant

Drenthe Beilen, Beilervaart, AC 229-541, 13.VIII.2007, 1♂ uit dor blad zomereik, BA.
Gelderland De Hoge Veluwe, AC 186-457, 12.X.2008, 1♂, 1♀ uit dor loof zomereik, BA.
Wageningen, AC 175-442, 1♀ uit dor loof heggenrank *Bryonia dioica*, BA; idem, Arboretum De Dreijen, AC 174-442, 27.VII.2006, 1♂ en 11.IX.2006 1♂ op licht, BA en Th. Heijerman; idem, 25.IX.2006, 4♂, 2♀ en nimfen uit stapel snoeihout, BA; idem, De Eng, AC 175-443, 30.IV-2.V.2007, 1 ex., 11-15.VII.2007, 1♀, 3.VII.2008, 1♀ en 17.VIII.2008, 1♂ in raamvallen, BA et al.; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 3-4.VII.2005, 1♂ in lichtval, 16.X.2006, 2♂ uit dor loof afgezaagde takken beuk *Fagus sylvatica*, 1-8.V.2007, 1♀ en 3-6.V.2008, 1♀ uit raamval, en 5.VIII.2007, 1♂, 4♀ uit dor loof afgezaagde takken zomereik, BA; idem, Wageningse Berg, AC 176-442, 1♀ uit afgewaaide tak zomereik met dor loof, BA.
Noord-Holland Bergen, De Voert, AC 106-519, 26.IX.2006, 1♀ uit hooihoop, P. Boer (BA). Texel, De Hooge Berg, AC 116-561, 13.IX.2007, 2♂, 1♀ en 4 nimfen uit tuinafval, BA.
Noord-Brabant Achelse Kluis, AC 162-169, 6.VIII.2007, 3♀, DH. Babyloñiëbroek, AC 128-417, 12-13.IV.2007, 1♀ uit knuttenvall, H. van Rijswijk (PD). Kaaistoep, AC 128-394, 30.VIII.2005, 1♂, 5.IX.2005, 1♀, 8.IX.2005, 2♀, 11.IX.2005, 1♂, 4.V.2006, 1♀, 12.IX.2006, 1♀ en 28.IX.2006, 1♀ op licht, P. van Wielink & H. Spijkers. Leende, Tongelreepse Beemden, AC 6.VII.2007, 2♂, 1♀ en

Figuur 13. Verspreiding van *Amphiareus obscuriceps* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 13. Distribution of *Amphiareus obscuriceps* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

3 nimfen uit dor loof afgezaagde takken zomereik, BA. Tilburg, Moerenburg, AC 136-396, 9.IX.2007, 1 ♀, DH.

Limburg Boekend, Koelbroek, AC 205-377, 16.IX.2008, 4 ♂, 1 ♀ en 1 nimf uit dor blad zomereik en amerikaanse eik *Q. rubra*, BA. Geulle, Geulderbos, AC 180-326, 25.IX.2008, 5 ♂, 1 ♀ en 5 nimfen vijfde stadium uit dor loof van haagbeuk *Carpinus betulus*, hazelaar *Corylus avelana* en heggenrank, BA. Maastricht, Sint Pietersberg, AC 175-315, 28.V.2007, 1 ♀ uit dor loof sleedoorn, BA. Meerssenbroek, De Dellen, AC 181-319, 25.IX.2008, 2L5 uit dor loof haagbeuk, BA. Vijlenerbosch, AC 194-309, 9.VI.2007, 1 ♂ uit dor loof gerooid berk *Betula* sp., BA.

Na de eerste vondsten in ons land in 2003 en 2004 (Aukema et al. 2005) lijkt *Amphiareus obscuriceps* zich inmiddels over een groot deel van ons land te hebben verspreid (fig. 13). Gericht zoeken op dor loof aan afgevallen en afgezaagde

takken en op andere plekken met veel Psocoptera leverde veel nieuwe vindplaatsen op en de eerste vermeldingen uit de provincies Drenthe, Noord-Holland en Noord-Brabant.

Nimfen zijn waargenomen in augustus en september en volwassen dieren van midden april tot midden oktober.

***Buchananiella continua* (F.B. White, 1880)**
Nieuw voor Nederland

Zuid-Holland Delft, Arboretum, AC 085-447, 4.X.2008, 1 ♂, 1 ♀ van bosrank *Clematis vitalba*, Th. Heijerman. Hoek van Holland, AC 68-444, 1.VIII.2007, 5 ♂, 6 ♀ en 2 nimfen van zwarte den en uit maaisel en dor blad, AC 069-444, 1.VIII.2007, 2 ♂, 41 ♀ van zwarte den en uit dor blad van omgewaaide witte abeel *Populus alba* en gewone esdoorn *Acer pseudoplatanus* en AC 070-444, 1.VIII.2007, 2 ♀ uit dor blad abeel, BA. Maasdijk, AC 75-440, 1.VIII.2007, 2 ♂, 1 ♀ van verdorde heggenrank, BA. Staelduinse Bosch, AC 71-443, 1.VIII.2007, 1 ♂, 18 ♀ uit maaisel en snoeihout, BA.

Zeeland Noord-Beveland Schotsman, AC 34-400, 10.IX.2008, 6 ♀ uit snoeiafval zwarte els, BA. Schouwen Burgh, Zeepeduinen, AC 40-413, 9.IX.2008, 11 ♂, 11 ♀ en 5 nimfen vijfde stadium uit snoeiafval Amerikaanse vogelkers *Prunus serotina*, BA. Haamstede, AC 40-415, 8.IX.2008, 8 ♂, 29 ♀ en 2 nimfen vijfde stadium uit snoeiafval plataan *Platanus* sp. en 11.IX.2008, 2 ♂ en 1 nimf vijfde stadium van zwarte den, BA. Nieuw-Haamstede, AC 37-414, 11.IX.2008, 1 ♂, 1 ♀ en 1 nimf vijfde stadium uit snoeiafval zwarte els *Alnus glutinosa* en zomereik; idem, AC 38-414, 11.IX.2008 uit dor loof iep *Ulmus* sp., meidoorn *Crataegus* sp., wilg *Salix* sp. en zomereik, BA. Renesse, AC 44-417, 1 ♀ uit dor loof van zomereik en AC 44-418, 1 ♂, 2 ♀ uit dor loof witte abeel, BA. Walcheren Klein-Valkenisse, AC 24-390, 23.V.2007, 2 ♀ en 5.X.2007, 4 ♂, 10 ♀ uit dor loof van braam *Rubus* sp., BA. Koudekerke, AC 28-389, 23.V.2007, 17 ♂, 4 ♀, 16 nimfen uit klimophaag, BA. Koudekerke, Der Boede, AC 28-388, 5.X.2007,

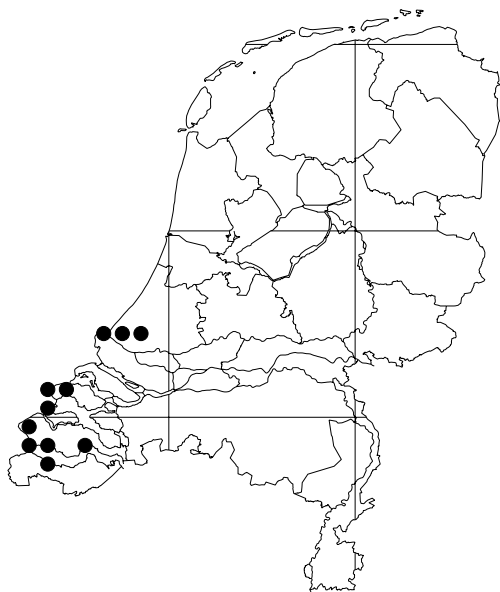

Figuur 14. *Buchananiella continua*. Foto Gerhard Strauss.

Figure 14. *Buchananiella continua*. Photo Gerhard Strauss.

2♂, 47♀ uit klimop, BA. Middelburg, II.VII.2007, AC 30-389, 2♀ van den, BA. Oost-Souburg, AC 31-388, II.VII.2007, 2♀ van den, BA. Vlissingen, Souburg, AC 30-387, II.VII.2007, 1♀ van zwarte den, BA. Vlissingen, AC 27-387, II.VII.2007, 1♂, 1♀ van zwarte den, BA. Zeeuws-Vlaanderen Biervliet, 26.XII.2008, 1♀ onder schors plataan, J.M. Bruers (ZMAN). Zuid-Beveland Baarland, AC 50-380, 26-27.IV.2007, 1♂ in knuttental, C. Rouw (survey PD).

Buchananiella continua (fig. 14) is van origine een pantropische soort, die op verschillende plekken in West-Europa is aangevoerd en zich daar heeft

Figuur 15. Verspreiding van *Buchananiella continua* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 15. Distribution of *Buchananiella continua* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

weten te vestigen (Péricart 1972). Ze is bekend uit tropisch Afrika, tropisch Amerika, Réunion, het Midden-Oosten (Israël en Turkije), Italië, Spanje, Portugal, Frankrijk, Madeira en de Azoren (Péricart 1996). In 1995 werd ze voor het eerst in Engeland waargenomen (Kirby 1999) en ze is daar inmiddels al uit acht graafschappen bekend en lokaal zelfs algemeen (Aukema 2007). In ons land is het eerste exemplaar aangetroffen in een knuttental bij een boerderij in Baarland, Zuid-Beveland. Dankzij de ervaringen in Zuid-Engeland bleek ze op de bezochte locaties in Zuid-Holland en Zeeland makkelijk te vinden. Ze leeft van Psocoptera (mogelijk ook van andere kleine insecten) op coniferen (dennen), in dor blad aan afgefallen of afgezaagde takken en in hopen tuinafval. Op zwarte den werd ze een aantal keren samen aangetroffen met *Cardiastethus fasciventris* en *Orius horvathi*. Het betreft doorgaans solitaire dennen met zware bladluisaantastingen, veel roetdauw en veel Psocoptera.

De verspreiding lijkt beperkt te zijn tot Zuidwest-Nederland (fig. 15), waar ze niet zeldzaam is. De leefwijze komt overeen met die van *Amphiareus obscuriceps*, maar de verspreidingsgebieden lijken niet te overlappen. Nimfen zijn waargenomen in mei, augustus en september en volwassen dieren van eind april tot begin oktober. Kennelijk overwinteren de volwassen dieren en zijn er tenminste twee generaties per jaar, maar mogelijk is ze acyclisch.

***Cardiastethus fasciventris* (Garbiglietti, 1869)**

Nieuw voor Nederland

Gelderland Wageningen, AC 175-442, 17.VII.2007, 6♂, 3♀ en 2 nimfen van zwarte den, BA; idem, Botanische Tuin De Dreijen, 4.IV.-7.VI.2008, 1♂, 1♀ van schijnicipres *Chamaecyparis* sp., Th. Heijerman.

Zuid-Holland Bleiswijk, AC 96-447, 19.VII.2007, 43♂, 35♀ en nimfen van zwarte den, BA. Delft, Arboretum, AC 85-448, 19.VI.2008, 1♂, 8♀ van schijnicipres, BA. Heenweg, AC 73-443, I.VIII.2007, 9♂, 13♀ van zwarte den, BA. Honselaarsdijk, AC 78-446, 13.VI.2006, 1♀ van grote brandnetel, P. van der Meijden (survey PD). Maasdijk, AC 74-442, 19.VII.2007, 1♂, 2♀ van zwarte den en AC 075-440, I.VIII.2007, 1♂, 1♀ van zwarte den, BA. Rotterdam, Hillegersberg, AC 94-441, 21.IX.2006, 1♂ uit nestkast koolmees, A.J.A. Heetman (BA); idem, 10.X.2008, 1♂, 2♀ van zwarte den, A.J.A. Heetman.

Zeeland Schouwen Haamstede, AC 40-415, II.IX.2008, 1♀, BA. Nieuw-Haamstede, AC 37-414, II.IX.2008, 1♂, 1♀, BA. Walcheren Klein-Valkenisse, AC 024-390, 5.X.2007, 1♀, BA; idem, Oost-Souburg, AC 030-387, II.VII.2007, 1♂, 1♀, BA; idem, Vlissingen, AC 027-387, II.VII.2007, 19♂, 18♀ met nimfen, BA. Alle van zwarte den geklopt.

Noord-Brabant Breda, Wolfslaar, AC 114-397, 3.VIII.2007, 1♂, 4♀ van konifeer, K. den Bieman. Ulvenhout, Hondsdonk, AC 115-392, 2.IX.2006, 1♀ op bladverliezende rododendron, K. den

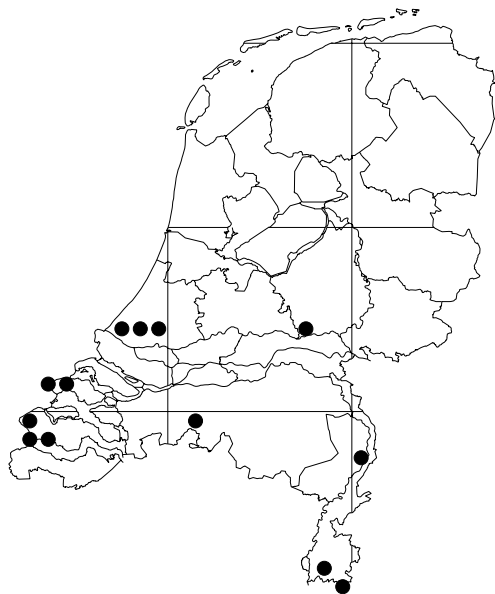

Figuur 16. *Cardiastethus fasciventris*. Foto Gerhard Strauss.

Figure 16. *Cardiastethus fasciventris*. Photo Gerhard Strauss.

Bieman. Ulvenhout AC 114-395, 10.VIII.2007, 1♀ van ratelpopulier *Populus tremula*, K. den Bieman. **Limburg** Boekend, AC 205-377, 16.IX.2008, 5♂, 5♀ en 115 op zilverspar *Abies* sp. in een boomkwekerij, BA. Meerssenbroek, De Dellen, AC 181-319, 25.IX.2008, 1♀ uit dor loof haagbeuk, BA. Vijlenerbosch, AC 194-309, 9.VI.2007, 2♀ uit dor loof gerooide berk, BA.

Cardiastethus fasciventris (fig. 16) heeft een in hoofdzaak atlantisch-mediterrane verspreiding en komt voor in België, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Polen, Portugal, Servië, Spanje, Zwitserland en Noord-Afrika (Algerije, Egypte, Marokko en Tunesië) (Bagnée 2005, Friess 2004, Kondorosy 2005, Péricart 1996). Ze behoort tot de soorten die zich

Figuur 17. Verspreiding van *Cardiaethus fasciiventris* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 17. Distribution of *Cardiaethus fasciiventris* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

recent in noordwestelijke richting uitbreiden. In België is ze in 2004 voor het eerst waargenomen (Baugnée 2005) en uit het aangrenzende deel van Duitsland zijn er sinds 1997 vondsten bekend uit Rheinland-Pfalz (Simon 2007). De eerdere melding uit ons land had geen betrekking op *C. fasciiventris*, maar op *Dysepicritus rufescens* (A. Costa, 1847) (Aukema 1990b). Gezien het grote aantal vindplaatsen, waar *C. fasciiventris* inmiddels al is aangetroffen (fig. 17), beschikt ze over een goed verbreidingsvermogen.

Cardiaethus fasciiventris overwintert als adult en waarschijnlijk is er slechts één generatie per jaar. Nimfen zijn waargenomen in juli en augustus en volwassen dieren van begin april tot begin oktober. Het voedsel bestaat uit kleine geleedpotigen, vermoedelijk hoofdzakelijk Psocoptera. Ze kan dan ook op allerlei plaatsen worden aangetroffen waar veel stofluizen aanwezig zijn, bijvoorbeeld op coniferen (dennen worden opvallend vaak vermeld), maar ook in dor blad aan afgevallen

boomtakken. Deze niche deelt ze met andere kleine anthocoriden als *Buchananiella continua* of *Amphiareus obscuriceps*.

Simon (2007) refereert eveneens aan het gemeenschappelijke voorkomen van *C. fasciiventris* en *A. obscuriceps* in Rheinland-Pfalz.

Xylocoridea brevipennis Reuter, 1876

Nieuw voor Noord-Holland

Noord-Holland Badhoevedorp, Sloterland, AC 112-482, 25.XII.2005, 1 ♀ macropteer, 25.XII.2006, 2 ♂ en 25.XII.2007, 3 ♀ (1 ♀ macropteer) onder schors gewone esdoorn, F.G. Bos (BA).
Gelderland Wageningen, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 2007, 17.IV.2007, 8 ♀ onder schors gewone esdoorn, alle brachypteer, BA; idem, Wageningse Berg, AC 176-441, 15.VI.2008, 2 nimfen vijfde stadium onder schors gewone esdoorn, BA.

Xylocoridea brevipennis werd in 2003 voor het eerst in Nederland waargenomen (Aukema et al. 2005). In totaal is ze in ons land is nu onder de bast van drie esdoorns aangetroffen. Voor verspreiding is de soort sterk afhankelijk van langvleugelige exemplaren, die vliegend nieuwe habitats kunnen koloniseren. Over de factoren die de vleugelontwikkeling bij deze soort bepalen, is echter niets bekend.

Lyctocoris dimidiatus (Spinola, 1837)

Nieuw voor Nederland

Zeeland Walcheren, Klein-Valkenisse, AC 24-390, 23.V.2007, 1 ♀ uit hooihoop in de duinen, BA.
Noord-Brabant Tilburg, Kaaistoep-West, AC 128-395, 31.VIII.2008, 1 ♀ op licht, H. Spijkers & P. van Wielink (BA).

Lyctocoris dimidiatus (fig. 18) is een Midden- en Zuid-Europese soort, die ook voorkomt in Klein-Azië (Turkije en Israël), Noord-Afrika (Algerije en Tunesië) en op de Canarische Eilanden en

Figuur 18. *Lyctocoris dimidiatus*. Foto Gerhard Strauss.
Figure 18. *Lyctocoris dimidiatus*. Photo Gerhard Strauss.

Madeira (Péricart 1996). Uit de ons omringende landen is ze alleen bekend uit Duitsland (Hoffmann & Melber 2003; Brandenburg, Hessen, Rheinland-Pfalz en Baden-Württemberg; Dietze et al. 2006; Sachsen). De soort is overal zeldzaam en over de biologie is weinig bekend. De meeste vondsten zijn gedaan op paddestoelen of op en onder de schors van bomen (den *Pinus* sp., beuk, esdoorn *Acer* sp., populieren *Populus* sp. en wilg), maar ook in de nesten van duiven en ooievaars (Péricart 1972). Dietze et al. (2006) melden recente vondsten van els *Alnus* sp. en onder schors van plataan.

***Scoloposcelis pulchella pulchella* (Zetterstedt, 1838)**

Limburg Vijlen, Kerperbosch, AC 195-309, 9.VI-2.VII.2007, in aantal met nimfen onder de schors van geveldde fijnspar *Picea abies* in gangen van de bastkever *Pityogenes chalcographus* (Linnaeus, 1760), BA.

Scoloposcelis pulchella leeft onder schors in de gangen van bastkevers van larven en poppen van deze kevers. Ze is bekend uit de provincies Noord-Holland en Limburg (Aukema & Hermes 2006). Het is de vierde waarneming en de derde in de provincie Limburg na eerdere vondsten te Brunssum (1947), 's-Graveland (1977), en Beegden (1999).

Familie Nabidae

***Prostemma guttula guttula* (Fabricius, 1787)**

Limburg Bemelen, Bemelerberg, AC 181-317, 20.VII-II.VIII.2005, 1♂ en 11-31.VIII.2005, 1♂, beide in bodemval, T. van Noordwijk et al. (BA).

Prostemma guttula is uit Nederland alleen bekend van Walcheren en Zuid-Limburg (Aukema & Hermes 2006). Op Walcheren is ze sinds 1957 niet meer waargenomen en uit Zuid-Limburg is ze bekend van Bemelen, Echt en de omgeving van Maastricht met een laatste vondst op de Sint Pietersberg in 1983 (Aukema 1989a). In Bemelen werd ze al eens eerder verzameld: een vrouwtje gevonden op 6 augustus 1950 uit de collectie van W.H. Gravestein bevindt zich in de collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam. De vondst van twee brachyptere exemplaren toont aan dat er zich op de Bemelerberg tenminste een kleine populatie kan handhaven.

Figuur 19. *Arocatus longiceps*, vrouwtje. Foto Theodoor Heijerman.

Figure 19. *Arocatus longiceps*, female. Photo Theodoor Heijerman.

Figuur 20. *Arocatus longiceps*, mannetje. Foto Theodoor Heijerman.

Figure 20. *Arocatus longiceps*, male. Photo Theodoor Heijerman.

Familie Lygaeidae

Arocatus longiceps Stål, 1872

Nieuw voor Nederland

Zuid-Holland Rotterdam, Het Park bij de Euromast, AC 91-435, 3.IX.2007, 1 ex., A. Breukel (foto waarneming.nl); idem, 12.II.2008, 2 ♂, 2 ♀ onder schors van plataan, BA & A.J.A. Heetman (BA).

Arocatus longiceps leeft in Zuidoost-Europa in het Middellandsezegebied monofaag op oosterse plataan *Platanus orientalis*. Sinds 1995 heeft ze

zich explosief uitgebreid over Midden-Europa (Hongarije, Oostenrijk, Slowakije, Tsjechië, Duitsland, België en Groot-Brittannië), dankbaar gebruik makend van de vele, vooral in steden aangeplante platanen, vooral *Platanus hispanica* (Rabitsch 2008). Een complicerende factor bij de identificatie is het optreden van vormen, die sterk lijken op de verwante *Arocatus roeselii*, een in Midden- en Zuid-Europa exclusief op els voorkomende soort. Carayon (1989) maakt voor het eerst melding van plataan als waardplant van *A. roeselii*, gebaseerd op waarnemingen in de Provence (sinds 1966) en in Parijs (vanaf 1972), maar zonder aandacht te besteden aan de mogelijkheid dat dit

A. longiceps zou kunnen zijn. Péricart (1999) volgt de opvatting van Carayon.

De variatie in grootte en kleur van het op plataan in Midden-Europa verzamelde materiaal is aanzienlijk: naast typische ‘*roeselii*-vormen’ (fig. 19), die rood van kleur zijn met zwarte tekening en zwarte poten en antennes, komen ook typische ‘*longiceps*-vormen’ (fig. 20) voor die vrijwel helemaal oranjebruin van kleur zijn (ook de poten en de antennes), bijna zonder donkere tekening, en alle mogelijke tussenvormen (zie ook: Hoffmann 2008). Identificatie op basis van kleurkenmerken is dan ook niet mogelijk en hetzelfde geldt voor de andere gebruikte determinatiekenmerken, zoals de lengte van de kop in verhouding tot de breedte van de vertex en de relatieve lengte van het rostrum (Stichel 1957b, Péricart 1999).

Zolang de taxonomische status van de West-Europese *Arocatus*-populaties op plataan niet eenduidig is vastgesteld, gaan wij er vooralsnog op basis van de waardplant vanuit dat het *Arocatus longiceps* betreft.

Arocatus longiceps heeft één generatie per jaar en volwassen dieren overwinteren, onder andere onder de schors van de waardplant. Ze leven hoog in de bomen van het sap van de knoppen van jonge bladeren en vruchten. Populatiefluctuaties kunnen aanzienlijk zijn: het ene jaar vindt men duizenden dieren per boom en het volgende jaar is er amper één te vinden (Péricart 1999).

Oxycarenus (Oxycarenus) lavaterae (Fabricius, 1787)

Noord-Brabant Sint-Oedenrode, AC 156-395, I.III.2007, 9 ♂, 16 ♀ van winterlinde *Tilia cordata*, M.A.H.M. Sonnemans (BA, PD).

Oxycarenus lavaterae is een westmediterrane soort, die ook voorkomt op het Arabisch schiereiland en in tropisch en zuidelijk Afrika (Péricart 2001). Recent heeft ze zich ook gevestigd ten noorden van de Alpen in Noord-Zwitserland en Zuid-Duitsland en in Parijs (Rabitsch 2008). Versleping met plantmateriaal van linde in combinatie met

warmer wordende omstandigheden zijn hier vermoedelijk de oorzaak van. Deckert (2004) documenteerde de introductie met plantmateriaal vanuit Italië in Noord-Duitsland (Brandenburg) en ook de in Sint-Oedenrode gevonden dieren waren in februari 2007 geïntroduceerd met lindes geïmporteerd uit Bologna in Italië. Vestiging is kennelijk achterwege gebleven, omdat in 2008 geen dieren meer op en rond het importbedrijf werden waargenomen.

Oxycarenus lavaterae leeft op linde en andere Malvaceae. In het mediterrane gebied zijn er meerdere generaties per jaar en is ze plaatselijk mogelijk zelfs acyclisch. Zowel nimfen als adulten kunnen overwinteren en vaak doen ze dat geaggregeerd in grote groepen.

Drymus (Sylvadrymus) pumilio Puton, 1877

Zeeland Sint Philipsland, langs Schelde-Rijn Kanaal, AC 72-403, 6.IX.2006, 1 ♀, K. den Bieman.

Limburg Colmont, Wrakelberg, AC 192-317, 10.VIII.2005, 5 ♂, 6 ♀, BA.

Drymus pumilio (fig. 21) was tot 2002 uit Nederland alleen bekend van een drietal oudere vondsten, namelijk twee vrouwtjes in Zuid-Limburg (in 1921 op de Sint Pietersberg en 1954 te Mechelen) en één vrouwtje in Zeeuws-Vlaanderen (in 1960 te Cadzand) (Aukema 1986b). In 2002 werd ze teruggevonden in Zeeuws-Vlaanderen, waar een populatie werd ontdekt in het mos in een rietkraag langs het Groote Gat (Aukema 2003). Bij Sint Philipsland werd ze geslept van een met mos begroeide min of meer open plek in een vegetatie van hennegras *Calamagrostis canescens*. Op de Wrakelberg werd ze aangetroffen in vochtig mos tussen grote wederik *Lysimachia vulgaris* en grassen op enkele vierkante meters langs de bosrand halverwege de helling. Kennelijk komt ze daar heel lokaal voor, omdat ze nooit werd aangetroffen tijdens de vele bodemvalbemonsteringen op deze helling.

Figuur 21. *Drymus pumilio*. Foto Theodoor Heijerman.
Figure 21. *Drymus pumilio*. Photo Theodoor Heijerman.

***Rhyparochromus vulgaris* (Schilling, 1829)**

Nieuw voor Overijssel en Gelderland

Overijssel Enschede, Schreurserve, AC 258-472, 23.XI.2007, 1 ex., W. Bakker et al. (foto waarneming.nl).

Gelderland Meddo, AC 246-448, 26.X.2006, 1 ex., M. Huysse (foto waarneming.nl).

Noord-Brabant Eersel, AC 150-374, 13.I.2008, 1 ♂ in huis, P. van Rooij. Eindhoven, Gijzenrooi, 164-380, 6.IX.2006, 1 ♂, DH. Geldrop, Gijzenrooiseweg, AC 165-380, 17.V.2006, 1 ♀ en 28.IV.2007, 2 ♂, 1 ♀, DH. Heeze, De Plaetse, AC 169-378, 16.VIII.2006, 1 ♂, 1 ♀, P. van Rooij. Overloon, AC 194-395, 24.II.2008, 3 ex., L. Troisfontaine (foto waarneming.nl). Westerhoven, AC 155-371, 13.X.2005, in aantal in huis, F. Groenen (BA, DH) en 20.X.2005, massaal in houtopslag, BA. Sint-Michielsgestel, Hooge Heide, AC 157-411, 15.IX.2007, 10 ex., W. Rubers (foto waarneming.nl).

Limburg Herkenbosch, Turfkoelen, AC 204-350, 15.VIII.2008, 1 ex., T. van Hattum (foto waarneming.nl). Heythuysen, AC 190-362, 20.II.2007, 1 ex., J. Nagtegaal (foto waarneming.nl).

Rhyparochromus vulgaris was tot dusverre bekend uit de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg (Aukema et al. 2005).

Familie Stenocephalidae

***Dicranocephalus medius* (Mulsant & Rey, 1870)**

Nieuw voor Zeeland

Noord-Holland Texel, Westerduinen, AC 110-564, 29.VIII.2005, 1 ♀ van heksenmelk *Euphorbia esula*, D. Vogel (BA).

Zeeland Schouwen-Duiveland, Schelphoek, AC 45-413, 25.V.2001, 1 ♂ van wolfsmelk *Euphorbia* sp., A.W.M. Mol.

Noord-Brabant Bergeijk, De Plateaux, De Barrière, AC 156-364, 6.VIII.2007, in groot aantal met nimfen van cipreswolfsmelk *Euphorbia cyparissias*, BA & DH.

Dicranocephalus medius was naast enkele oudere vondsten recent in Nederland alleen bekend van één populatie te Baarle-Nassau (Aukema et al. 2005). Gezien de ver uit elkaar gelegen vindplaatsen lijkt het aannemelijk dat ze ook op andere groeiplaatsen van wolfsmelk te verwachten is.

Figuur 22. Nimf vierde stadium *Pinthaeus sanguinipes*. Foto Petro Janssen.

Figure 22. Fourth instar nymph *Pinthaeus sanguinipes*. Photo Petro Janssen.

Familie Cydnidae

Tritomegas sexmaculatus (Rambur, 1839)

Nieuw voor Limburg

Zeeland Dishoek, AC 25-388, 18.VIII.2007, in aantal met nimfen van stinkende ballote *Ballota nigra*, A. de Wilde; idem, 5.X.2007, in aantal, BA.
Limburg Sint Pietersberg, AC 175-314, 28.V.2007, 3♂, 2♀ van malrove *Marrubium vulgare*, BA.

Tritomegas sexmaculatus was alleen bekend uit Zeeuws-Vlaanderen (Aukema 2003: Cadzand). Evenals op het Belgische deel werd ze op de Nederlandse Sint Pietersberg aangetroffen op malrove, een nieuwe waardplant (Aukema et al. 2007).

Familie Pentatomidae

Pinthaeus sanguinipes (Fabricius, 1781)

Nieuw voor Nederland

Limburg Boekend, Koelbroek, AC 205-377, 11.VII.2008, 1 nimf vijfde stadium, P.H.J. Janssen (foto waarneming.nl).

Pinthaeus sanguinipes heeft een groot Euraziatisch verspreidingsgebied van België tot in Japan, maar ontbreekt in het noorden (Rider 2006). In Midden-Europa is het een zeldzame soort, die slechts zelden in aantal wordt gevonden (Rieger 2000). Uit Nederland meldt Gravestein (1949) een vrouwtje, dat in oktober 1899 in Amsterdam was verzameld. Aukema (1989a) neemt de soort echter niet op in de Nederlandse lijst op, omdat het een verslept exemplaar zou betreffen. In Belgisch Limburg werd in augustus 2007 het tweede Belgische exemplaar verzameld (Aukema et al. in druk) en in het aangrenzende deel van Duitsland komt ze voor in Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz (Hoffmann & Melber 2003). In Boekend werd een vierdestadium nimf gefotografeerd (fig. 22). Pogingen om ter plekke meer exemplaren te vinden, onder andere door het afkloppen van zwarte els, waren niet succesvol. *Pinthaeus sanguinipes* leeft zoöfaag op bomen van onder meer rupsen, bastaardrupsen en keverlarven. Ze is waargenomen op loofbomen (zwarte els, eik, esdoorn en ratelpopulier *Populus tremula*) en incidenteel ook op den (Rieger 2000). Er zijn relatief veel waarnemingen van zwarte els, waarop ze predeert op de larven van het elzenhaantje *Agelastica alni* (Linnaeus, 1758). Volgens Wagner (1966) predeert ze vooral op de rupsen van de meriansborstelvlinder *Callitarea pudibunda* (Linnaeus, 1758), een soort waarvan de rupsen onder andere op beuk, haagbeuk, eik en berk leven. Rieger (2000) beschrijft het kweken, de eieren en de vijf nimfenstadia. Qua leefwijze komt *P. sanguinipes* overeen met de verwante, maar veel algemenere *Arma custos* (Fabricius, 1794) en *Troilus luridus* (Fabricius, 1775). Waardoor ze zoveel zeldzamer is, is niet duidelijk

Figuur 23. *Peribalus strictus*. Foto Albert de Wilde.

Figure 23. *Peribalus strictus*. Photo Albert de Wilde.

(Rieger 2000). Ze overwintert als volwassen dier in de strooisellaag (Wagner 1966).

***Peribalus (Peribalus) strictus* (Fabricius, 1803)**
Nieuw voor Overijssel en Utrecht

Overijssel Archem, AC 226.6-499.7, 13.X.2008, 1 ex., H. Soepenberg (foto waarneming.nl).
Haaksbergen, langs Buurserbeek, AC 249-463, 28.VII.2005, 1 ♂, DH.

Gelderland De Hoge Veluwe, AC 188-457, 23.VII.2006, 1 nimf vierde stadium, R. Hawkins (♂, verveld op 22.VIII.2006). Wageningen, De Eng, AC 175-443, 29.V-3.VI.2007, 1 ♂, 1 ♀ en 14-17.VI.2007, 1 ♂ in raamvallen, BA et al; idem, Oranje Nassau's Oord, AC 177-442, 10-17.IV.2007, 1 ♂ in raamval, BA.

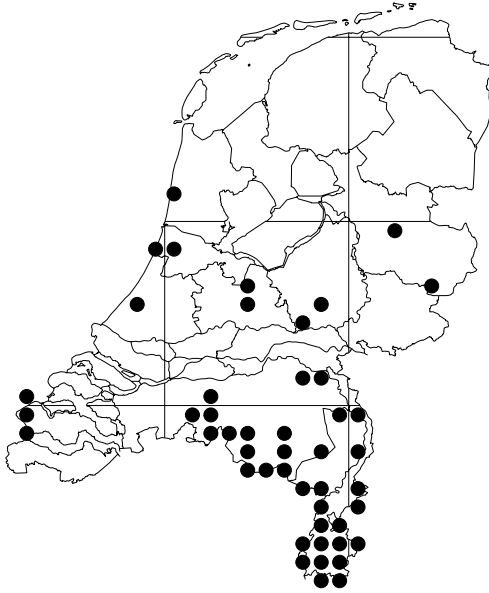
Utrecht Bilthoven, AC 143-460, 1.VI.2008, 1 ex., M. Vlaardingebroek (foto waarneming.nl). Zeist, AC 144-456, 22.VI.2007, 1 ex., H.E. Jansen (foto waarneming.nl).

Noord-Holland Bergen, Het Woud, AC 105-517, 26.V.2007, 1 ex., A. Wijker (foto waarneming.nl); idem, De Mient, AC 104-510.8, 7.VI.2008,

1 dood ex. op toorts *Verbascum* sp., A. Wijker. Zeeland Koudekerke, AC 28-389, 5.VI.2006, 1 ex. en 10.VIII.2006, 3 nimfen, A. de Wilde (foto's waarneming.nl). Oostkapelle, AC 28-400, 5.V.2007, 1 ex., F. Grotenhuis (foto waarneming.nl).

Noord-Brabant Achelse Kluis, AC 162-368, 10.VI.2006, 1 ♀, DH. Bergeijk, De Plateaux, AC 155-364, 19.VII.2003, 1 nimf, 25.VI.2005, 1 ♂ en 7.VIII.2006, 1 ♀, DH; idem, AC 155-365, 7.VIII.2006, 1 ♀, DH. Bladel, Boswachterij De Kempen, AC 145-371, 7.VI.2007, 1 ♂, 1 ♀, P. van Rooij. Breda, Wolfslaar, AC 114-397, 2.VI.2007, 1 ♀, K. den Bieman. Eindhoven, Gijzenrooi, AC 164-379, 6.IX.2006, 1 ♂, DH; idem, Zegge Urkhoven, AC 165-383, 18.IV.2007, 1 ♂, P. van Rooij. Leende, Langakkers, AC 165-372, 3.IX.2005, 1 ♂, DH; idem, AC 165-371, 9.IX.2006, 1 ♀, DH; idem, AC 165-372, 27.VIII.2008, meerdere adulten en nimfen, DH. Middelbeers, Kleine Beerze, AC 146-385, 10.VI.2006, 1 ex., P. van Rooij. Oosterhout, De Vijf Eiken, AC 120-400, 17.VII.2005, 1 ♀, K. den Bieman.

Limburg 37 records uit 17 uurhokken in periode 2005-2008.

Figuur 24. Verspreiding van *Peribalus strictus* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
Figure 24. Distribution of *Peribalus strictus* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

De recent gesignaleerde uitbreiding van het areaal van *Peribalus strictus* (fig. 23) (Aukema et al. 2005) werd met veel waarnemingen buiten de provincie Limburg opnieuw bevestigd. Naast eerste waarnemingen in de provincies Overijssel en Utrecht werd ze na lange tijd ook weer waargenomen in de provincies Zeeland en Noord-Holland. Uit Zeeland was ze alleen bekend van een door P.J. Brakman in 1949 te Oostkapelle verzameld exemplaar (Brakman 1952) en uit Noord-Holland van een door J.J. Meurer in 1953 te Heemstede gevangen exemplaar (collectie Zoölogisch Museum, Amsterdam) en een door P. van der Wiel in 1957 in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Vogelenzang gevangen exemplaar (Aukema 1989a). De vindplaatsen bij Bergen (Noord-Holland) en Haaksbergen zijn de meest noordelijke (fig. 24).

Peribalus strictus heeft één generatie per jaar en de adulten overwinteren. Nimfen zijn waargenomen van midden juli tot eind september en volwassen

dieren van begin april tot eind oktober en een enkel exemplaar in december.

Rhaphigaster nebulosa (Poda, 1761)

Nieuw voor Noord-Holland, Gelderland en Noord-Brabant

Gelderland Babberich-Oost, AC 205-435, 10.X.2007, 1 ex., B. te Linde (foto waarneming.nl).
Noord-Holland Zwaag, AC 134-520, 20.XII.2005, 1 ex., D. Doodeman (foto waarneming.nl).
Noord-Brabant Eersel, AC 150-374, 20.I.2008, 1 ♀ in huis, P. van Rooij. Made, AC 115-410, 12.VII.2007, 1 nimf vierde stadium, J. Heesters & A.J.M. Loomans (survey PD). Tilburg, AC 133-396, 20.III.2006, 1 ex., J. van de Wiel (NMBC).
Limburg 58 records uit 28 uurhokken in de periode 2005-2008.

Rhaphigaster nebulosa (fig. 25) was tot 2005 bekend van zeven records in drie uurhokken in de provincie Limburg (Aukema et al. 2005). De periode 2005-2008 leverde 65 records op uit 34 uurhokken op, waarvan twee in de provincie Noord-Brabant, één in de provincies Gelderland en één in de provincie Noord-Holland. In Limburg komt ze inmiddels wijd verbreid voor (fig. 26), maar of ze zich elders even invasief zal gedragen, valt nog te bezien.

Rhaphigaster nebulosa overwintert als adult. Nimfen zijn waargenomen van midden juli tot midden augustus en volwassen dieren het hele jaar door.

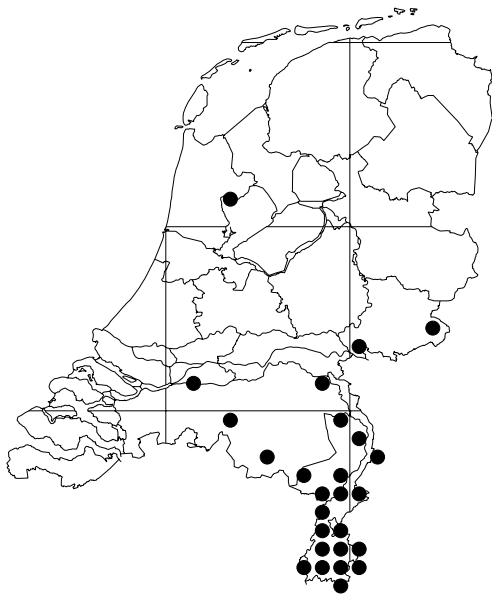
Eurydema (Eurydema) ornata (Linnaeus, 1758)

Zeeland Oostkapelle, zeeduinen, AC 28-400, 5.V.2007, 1 ex., F. Grotenhuis (foto waarneming.nl). Vlissingen, AC 28-387, 25.V.2006, 1 ex. en 27.VI.2006, 1 ex., F. Grotenhuis (foto's waarneming.nl).

Eurydema ornata was in ons land slechts twee keer eerder waargenomen. Het eerste exemplaar, een

Figuur 25. *Rhabdignathus nebulosa*. Foto Theodoor Heijerman.
 Figure 25. *Rhabdignathus nebulosa*. Photo Theodoor Heijerman.

Figuur 26. Verspreiding van *Rhabdignathus nebulosa* in Nederland (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
 Figure 26. Distribution of *Rhabdignathus nebulosa* in the Netherlands (10km-squares, Amersfoort-grid).

vrouwte, werd in 1992 verzameld bij Sluis in Zeeuws-Vlaanderen (Aukema 1993) en het tweede, eveneens een vrouwte, in 1997 bij 't Horntje op Texel (Aukema et al. 2004). Recent heeft de soort zich ook op het eiland Wight en in Zuid-Engeland gevestigd (Paul 2006, Slade et al. 2005). Gezien de waarneming van een exemplaar op de Tevener Heide vlak over de grens bij Brunssum op 25 mei 2007 (foto waarneming.nl) is ze ook in Limburg te verwachten.

Graphosoma lineatum (Linnaeus, 1758)

In alle provincies en op de waddeneilanden

Friesland Schiermonnikoog, AC 206-6II, 2.

VI.2007, B. Steenbergen (waarneming.nl).

Terschelling, Midsland, AC 148-599, 2I-23.VI.2007,

3♂, 3♀ van dolle kervel *Chaerophyllum temulum*,

BA. Vlieland, Pad van Zes, AC 126-587, 2.VI.2005,

1♀, M. Roos (DH).

Groningen Bourtange, AC 276-559, 19.VII.2007,

1 ex., S. Dijkse (foto). Groningen, Vinkhuizen,

AC 230-583, 27.VII.2008, 2 ex., J. Ruben (foto

waarneming.nl). Lauwersoog, AC 208-602,

10.IX.2006, 1 ex., W. Heidema (waarneming.nl).

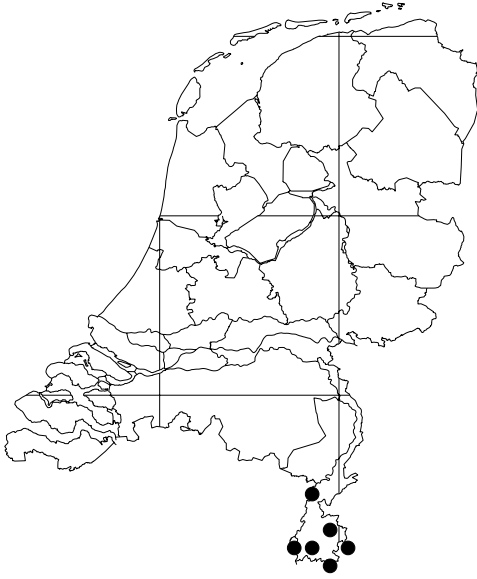

Figuur 27. *Graphosoma lineatum*. Foto Albert de Wilde.
 Figure 27. *Graphosoma lineatum*. Photo Albert de Wilde.

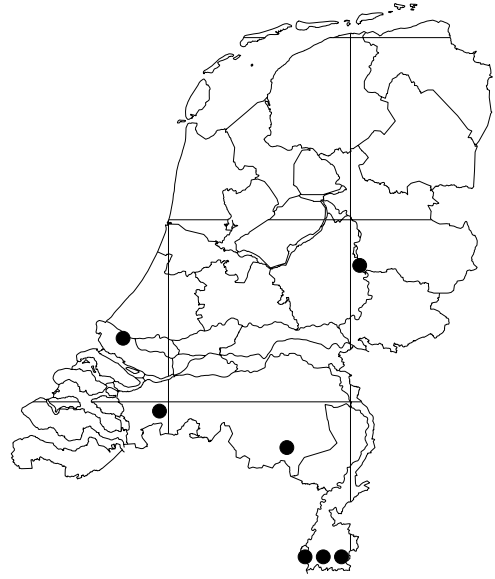

Figuur 28. Nimf vijfde stadium *Graphosoma lineatum*.
 Foto Albert de Wilde.
 Figure 28. Fifth instar nymph *Graphosoma lineatum*.
 Photo Albert de Wilde.

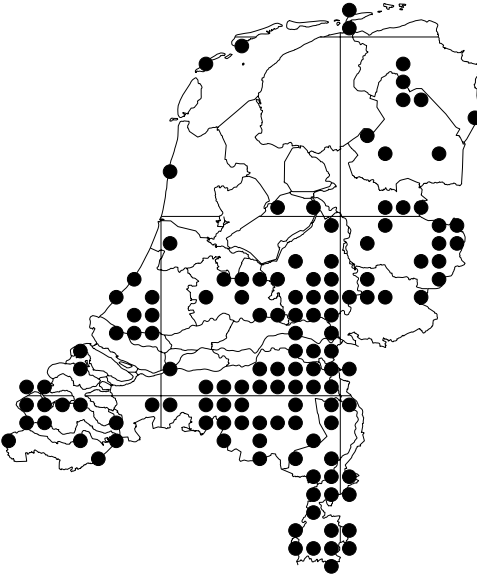
Sellingen, Sellingerbossen, AC 272-553, 27.V.2003, 1 ♂ van fluitenkruid *Anthriscus sylvestris*, J.G.M. Cuppen; idem, langs Ruiten Aa, 15.VII.2007, 1 ex., M. de Vries (waarneming.nl).
 Drenthe Dwingelderveld, Noordenveld, AC 224-536, 10.VI.2006, 1 ex., E. de Weerd (waarneming.nl); idem, Westerveld, AC 222-534, 29.VII.2006, R. Koekoek (waarneming.nl). Emmen, AC 257-533, 19.VI.2005, 1 ex., M. Hemkes (waarneming.nl); idem, Bargeres, AC 256-531, 10.VI.2007, 4 ex., M. Hemkes (waarneming.nl); idem, Emmerhout, AC 259-534, 20.V.2007, 1 ♂, 1 ♀, K. Brouwer (foto waarneming.nl). Schipborg, De Strubben, AC 242-565, 29.V.2005, 1 ♂, 1 ♀, S. Tiemersma. Tynaarlo, Friesche Veen, AC 234-575, 28.V.2005, 3 ex., B. Hoogeveen & E. Schoppers (waarneming.nl). De Heest, AC 239-561, 29.V.2005, 1 ♂, 1 ♀, A.J. Threels (BA). Wapse, Vromerveld, AC 214-543, 26.VIII.2006, 1 ♂, 1 ♀ van engelwortel *Angelica sylvestris*, BA.
 Overijssel Deventer, langs de IJssel, AC 205-475, 30.VII.2000, 2 ex., W. Oord (niet verzameld).

Figuur 29. Verspreiding van *Graphosoma lineatum* in Nederland tot 1966 (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
 Figure 29. Distribution of *Graphosoma lineatum* in the Netherlands till 1966 (10km-squares, Amersfoort-grid).

Figuur 30. Verspreiding van *Graphosoma lineatum* in Nederland 1993-2002 (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
 Figure 30. Distribution of *Graphosoma lineatum* in the Netherlands 1993-2002 (10km-squares, Amersfoort-grid).

Figuur 31. Verspreiding van *Graphosoma lineatum* in Nederland vanaf 2003 (10x10km-hokken, Amersfoortcoördinaten).
 Figure 31. Distribution of *Graphosoma lineatum* in the Netherlands since 2003 (10km-squares, Amersfoort-grid).

44 records in 18 uurhokken sinds 2004.
Flevoland Lelystad, Bergbos, AC 163-505, 2.IX.2006, 1 ex., B. Weeda (foto waarneming.nl). Roggebotzand, AC 183-508, 24.V.2007, 1 ♂, 1 ♀, M. Kanters (foto waarneming.nl) en 3.VIII.2008, 1 ex., G. Mensink (waarneming.nl).
Gelderland 81 records in 34 uurhokken sinds 2004.
Utrecht 10 records in 7 uurhokken sinds 2004.
Noord-Holland Bergen, AC 109-520, 24.VII.2007, 1 ex., Th. de Graaf (foto waarneming.nl). Middenduin, AC 100-489, 10.VII.2007, 1 ex., M. van den Bos (waarneming.nl).
Zuid-Holland Maasland (Poot & Van As 1996). 26 records in 12 uurhokken sinds 2004.
Zeeland 41 records in 18 uurhokken sinds 2004.
Noord-Brabant Noord-Brabant (De Graaf & Snellen van Vollenhoven 1853). Valkenswaard, IV.1993, 1 ♀, A. Smulders (NMBC). 79 records in 42 uurhokken sinds 2003.
Limburg Acht records in zeven uurhokken in de periode van vóór 1853 tot en met 1965 en 156 records in 40 uurhokken sinds 1997.

Jaar	Records	Uurhokken	Exemplaren
<1853-1992	9	8	11
1993-2003	15	8	39
2003	12	9	37
2004	37	22	109
2005	61	39	279
2006	117	72	896
2007	183	101	2070
2008	37	26	100

Tabel 1. Waarnemingen van *Graphosoma lineatum*.

Table 1. Records of *Graphosoma lineatum*.

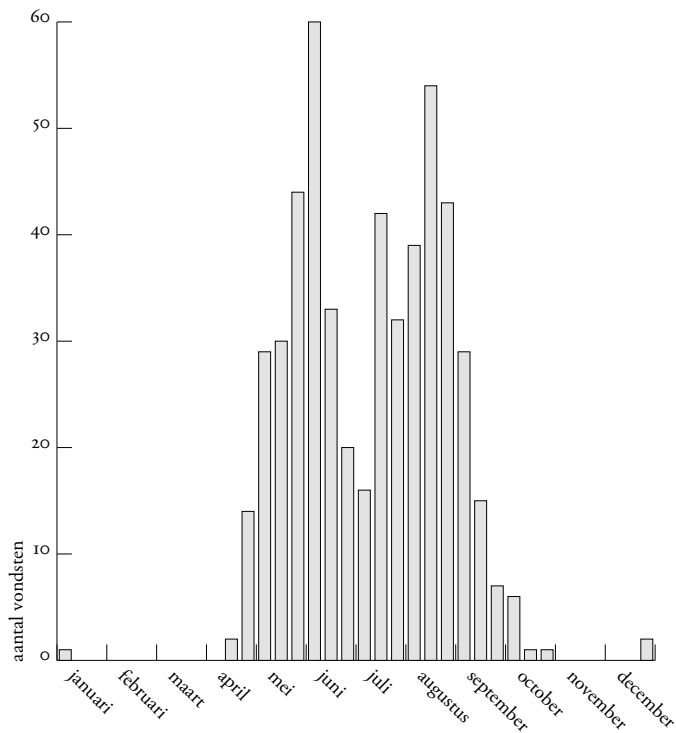
Graphosoma lineatum (fig. 27-28) is een van de duidelijkste voorbeelden van een soort die recent haar areaal in ons land in noordwestelijke richting heeft uitgebreid. De eerste Nederlandse vondst betreft een aantal door Van Ittersum vóór of in 1853 in Noord-Brabant gevangen exemplaren (De Graaf & Snellen van Vollenhoven 1853). In de periode van 1948 tot en met 1965 volgden zeven vondsten (acht exemplaren) in zeven uurhokken in Zuid-Limburg en de vondst van één exemplaar in Midden-Limburg (fig. 29). In 1993 werd vervolgens een vrouwtje verzameld te Valkenswaard door A. Smulders (collectie Museum Tilburg) en in 1995 werd een exemplaar geobserveerd in Maastrand in de provincie Zuid-Holland (Poot & Van As 1996). Vanaf 1997 werd ze ook weer in Zuid-Limburg waargenomen: eerst op de Sint Pietersberg en vanaf 1998 in de Piepert. In 2000 volgde de eerste waarneming in Overijssel bij Deventer langs de IJssel door W. Oord en in 2002 werd ze opnieuw in Brabant waargenomen te Rucphen door W. de Jong en vanaf dat jaar was ze in Limburg ook aanwezig in Gronsveld. In de periode 1993-2002 betrof het in totaal 15 records (39 exemplaren) in acht uurhokken (fig. 30). Vanaf 2003 nam het aantal waarnemingen snel toe met als hoogtepunt het jaar 2007, gevolgd door een scherpe daling in 2008 (tabel 1). Inmiddels is *Graphosoma lineatum* in alle provincies en op de waddeneilanden waargenomen (fig. 31).

Graphosoma lineatum heeft een grote verspreiding in Europa, Azië en Noord-Afrika (Rider 2006) en bereikt in ons land de noordwestgrens van haar areaal. Een vergelijkbare uitbreiding van het areaal als in ons land werd vastgesteld voor Vlaanderen (Viskens & Bruers 2005) en voor Noordwest-Duitsland (Werner 1997).

Graphosoma lineatum leeft op schermbloemen Apiaceae. Er zijn meldingen van berenklaauw, bergseselie *Seseli montanum*, engelwortel, fluitenkruid, gevlekte scheerling *Conium maculatum*, kruisdistel *Eryngium campestre*, pastinaak *Pastinaca sativa*, venkel *Foeniculum vulgare*, wilde peen *Daucus carota*, zevenblad *Aegopodium podagraria* en in botanische tuinen van de kruisdistel *Eryngium agavifolium* en weidekervel *Silaum silaus*. De volwassen dieren overwinteren en er is één generatie per jaar. Overwinterde dieren worden weer actief vanaf midden april en de nieuwe generatie dieren is volwassen vanaf half juni (fig. 32). Nimfen zijn aangetroffen van eind juli tot begin oktober. Overwinteraars kruipen diep weg in de strooisellaag en worden nauwelijks waargenomen.

SLOTBESCHOUWING

De laatste naamlijst van de Nederlandse wantsen (Aukema et al. 2005) telde 618 soorten. *Microvelia pygmaea* (Dufour, 1833) is overgeplaatst naar het subgenus *Picaulitia* Distant, 1913 (Andersen & Weir 2003). Het genus *Myrmedobia* Baerensprung, 1857 is gedegradeerd tot subgenus van *Loricula* Curtis, 1833 (Popov 2004). *Phylus palliceps* Fieber, 1861 is gesynonymiseerd met *Ph. melanocephalus* (Linnaeus, 1767) (Pagola-Carte et al. 2005) en vervalt. *Phytocoris (Ktenocoris) singeri* Wagner, 1954 is gesynonymiseerd met *Ph. (K.) nowickyi* Fieber, 1870 (Rieger 2006), waardoor de laatste naam op de lijst komt in plaats van de eerste. Het genus *Peribalus* Mulsant & Rey, 1866 is weer in ere hersteld (Belousova 2007, Ribes et al. 2008), zodat *Holcostethus strictus vernalis* (Wolff, 1804) als *Peribalus (Peribalus) strictus* (Wolff, 1804) op de lijst komt. De synonymie van *H. vernalis* met *H. strictus* werd al

Figuur 32. Fenologie van *Graphosoma lineatum* in the Netherlands.

Figure 32. Phenology of *Graphosoma lineatum* in the Netherlands.

eerder vastgesteld door Ribes et al. (2006). *Psallus (Apocremnus) montanus* Josifov, 1973, beschreven als ondersoort van *P. (A.) beuleti* (Fallén, 1826) bleek een goede soort te zijn, die ook in ons land voorkomt (Aukema 2008a). De Noord-Amerikaanse *Leptoglossus occidentalis* Heidemann, 1910 breidt haar areaal in Europa in hoog tempo uit en bereikte ook ons land (Aukema 2008b). De eveneens Noord-Amerikaanse miride *Tropidosteptes pacificus* (Van Duzee, 1921) heeft zich in ons land gevestigd (Aukema et al. 2009).

Met de negen soorten die in deze bijdrage voor het eerst uit ons land worden vermeld, telt de Nederlandse lijst nu 629 soorten.

DANKWOORD

A.H. Baas, W. Bakker, K. den Bieman, P. Boer, F.G. Bos, M. van den Bos, A. Breukel, K. Brouwer, J.M. Bruers, J.G.M. Cuppen, A.J. Dees (Stichting

Bargerveen), S. Dijkse, D. Doodeman, B. Drost, Th. De Graaf, F. Groenen, F. Grotenhuis, B. Hamers, W. den Hartog (PD), T. van Hattum, R. Hawkins, J. Heesters (PD), A.J.A. Heetman, W. Heidema, Th. Heijerman, M. Hemkes, W. Hogenes (collectiebeheerder ZMAN), M. van den Homberg (PD), M. B. Hoogeveen, M. Huisje, H.E. Jansen, P.H.J. Janssen, W. de Jong, M. Kanters, R. Koekoek, A. Langeraar (PD), H. Lemmen (PD), B. te Linde, A.J.M. Loomans (PD), P. van der Meijden (PD), G. Mensink, A.W.M. Mol, L. Moraal (Alterra, Wageningen), J. Nagtegaal, J. Noordijk, T. van Noordwijk (Stichting Bargerveen), W. Oord (†), H. van Rijswijk, P. van Rooij, M. Roos, C. Rouw, J. Ruben, W. Rubers, E. Schoppers, A. Smulders, H. Soepenbergh, M. Soes (Bureau Waardenburg), M.A.H.M. Sonnemans, H. Spijkers, J. Starre (PD), B. Steenberg, A.J. Threels, S. Tiemersma, L. Troisfontaine, F. Verseijden (Gemeente Maastricht), H.J.W. Vermeulen (Willem Beijerinck

Biologisch Station), M. Vlaardingerbroek, D. Vogel, M. de Vries, A. de Vries-Hogenboezem, B. Weeda, E. de Weerd, J. Westgeest, J. van de Wiel, P. van Wielink, A. Wijker en A. de Wilde en vele niet genoemde waarnemers droegen bij aan het tot stand komen van dit overzicht door materiaal te verzamelen of te fotograferen. A.H. Baas, Th. Heijerman, P.H.J. Janssen, G. Strauss (Biberach, Duitsland), J. Westgeest en A. de Wilde stelden foto's ter beschikking. Michael Schwartz gaf toestemming voor het gebruik van zijn tekeningen van de mannelijke genitaliën van *Orthotylus ochrotrichus*. Typemateriaal van *Orius flagellum* werd beschikbaar gesteld door R.E. Linnavuori (Raisio, Finland) en M. Webb (British Museum of Natural History, London).

LITERATUUR

- Andersen, N.M. & T.A. Weir 2003. The genus *Microvelia* Westwood in Australia (Hemiptera: Heteroptera: Veliidae). – Invertebrate Systematics 17: 261-348.
- Aukema, B. 1986a. *Psallus (Hylopsallus) assimilis* Stichel, 1956 en *P. (H.) pseudoplatani* Reichling, 1984, twee miriden nieuw voor de Nederlandse fauna (Heteroptera: Miridae, Phylinae). – Entomologische Berichten 46: 117-119.
- Aukema, B. 1986b. *Drymus pumilio* Puton, 1877, een nieuwe Nederlandse wants (Heteroptera: Lygaeidae) (Heteroptera: Miridae, Phylinae). – Entomologische Berichten 46: 133-136.
- Aukema, B. 1989a. Annotated checklist of Hemiptera-Heteroptera of the Netherlands. – Tijdschrift voor Entomologie 132: 1-104.
- Aukema, B. 1989b. *Psallus confusus* en *Psallus mollis* in Nederland (Heteroptera: Miridae). – Entomologische Berichten 49: 15-17.
- Aukema, B. 1990a. Drie miriden nieuw voor de Nederlandse fauna (Heteroptera: Miridae). – Entomologische Berichten 50: 165-168.
- Aukema, B. 1990b. *Dysepicritus rufescens* in Nederland in plaats van *Cardiastethus fasciiventris* (Heteroptera: Anthocoridae, Dufouriellinae) – Entomologische Berichten 50: 33-34.
- Aukema, B. 1991. *Corythucha ciliata* – een mogelijke bedreiging voor plataan. – Verslagen en Mededelingen Plantenziektenkundige Dienst 168 (Jaarboek 1989/1990): 90-91.
- Aukema, B. 1993. *Rhopalus tigrinus* (Rhopalidae) en *Eurydema ornatum* (Pentatomidae) nieuw voor de Nederlandse fauna. – Entomologische Berichten 53: 19-22.
- Aukema, B. 1999. Heteroptera. – Verslagen en Mededelingen van de Plantenziektenkundige Dienst 200 (Annual Report Diagnostic Centre 1998): 62-63.
- Aukema, B. 2003. Wantsennieuws uit Zeeland (Heteroptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 18: 1-16.
- Aukema, B. 2007. *Buchananiella continua* (Anthocoridae) in south Devon (vc3). – Het News 9: 12.
- Aukema, B. 2008a. *Psallus (Apocremnus) montanus* Josifov, 1973 in the Netherlands (Heteroptera, Miridae). – In: S. Grozeva & N. Simov (red.). Advances in Heteroptera Research. Festschrift in Honour of 80th Anniversary of Michael Josifov, Pensoft Publishers, Sofia & Moscow: 49-54.
- Aukema, B. 2008b. De invasieve Noord-Amerikaanse wants *Leptoglossus occidentalis* bereikt ook Nederland (Heteroptera: Coreidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 29: 78-79.
- Aukema, B. & D.J. Hermes 2006. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel II: Cimicomorpha I. European Invertebrate Survey - Nederland.
- Aukema, B. & A.J.M. Loomans 2005. De wants *Orius laevigatus* in Nederland (Heteroptera: Anthocoridae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 23: 125-127.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.). 1995. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 1. Enicocephalomorpha, Dipsocoromorpha, Nepomorpha, Gerromorpha and Leptopodomorpha. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 1996. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 2. Cimicomorpha I. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 1999. Catalogue of

- the Heteroptera of the Palaearctic Region 3. Cimicomorpha II. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 2001. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 4. Pentatomomorpha I. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.). 2006. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 4. Pentatomomorpha II. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B., J. Bruers & G. Viskens 2007. Nieuwe en zeldzame Belgische wantsen II (Hemiptera: Heteroptera). – Bulletin van de Koninklijke Belgische Vereniging voor Entomologie 143: 83-91.
- Aukema, B., J. Bruers & G. Viskens 2009. Nieuwe en zeldzame Belgische wantsen III (Hemiptera: Heteroptera). – Bulletin van de Koninklijke Belgische Vereniging voor Entomologie 145, in druk.
- Aukema, B., F.G. Bos, D.J. Hermes & Ph. Zeinstra 2004. Wantsen van de Nederlandse waddeneilanden II (Hemiptera: Heteroptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 21: 79-122.
- Aukema, B., F.G. Bos, D.J. Hermes & Ph. Zeinstra 2005. Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen II, met een geactualiseerde naamlijst (Hemiptera: Heteroptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 23: 37-76.
- Aukema, B., J.G.M. Cuppen, N. Nieser & D. Tempelman 2002. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel 1: Dipsocoromorpha, Nepomorpha, Gerromorpha & Leptopodomorpha: 1-169. – European Invertebrate Survey - Nederland.
- Aukema, B., M.D. Schwartz & K. den Bieman 2009. *Tropidosteptes pacificus* (Van Duzee, 1921), another Nearctic mirid in Europe (Hemiptera: Heteroptera: Miridae: Mirinae). – Zootaxa 2135: 65-68.
- Baugnée, J.-Y. 2005. Hétéroptères nouveaux ou intéressant pour la faune belge (Hemiptera Heteroptera). – Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie 140 (2004): 103-122.
- Baugnée, J.-Y., M. Dethier, J. Bruers, F. Chérot & G. Viskens 2003. Liste des punaises de Belgique (Hemiptera Heteroptera). – Bulletin de la Société royale belge d'Entomologie 139: 41-60.
- Belousova, E.N. 2007. Revision of the shield-bug genera *Holcostethus* Fieber and *Peribalus* Mulsant et Rey (Heteroptera, Pentatomidae) of the Palaearctic Region. – Entomologicheskoe Obozrenie 86: 610-654, 725 [in Russian, English summary].
- Brakman, P.J. 1952. Zeeuwse wantsenvangsten I. – Entomologische Berichten 14: 129-131.
- Brakman, P.J. 1960. Zeeuwse wantsenvangsten II. – Entomologische Berichten 20: 21-25.
- Carayon, J. 1989. *Arocatus roeselii*, hôte des platanes à Paris (Hemipt. Lygaeidae). – Entomologiste 45: 311-313.
- Chung, Y.J., T.S. Kwon, W.H. Yeo, B.K. Byun & C.H. Park 1996. Occurrence of the sycamore lace bug, *Corythucha ciliata* (Say) (Hemiptera: Tingidae) in Korea. – Korean Journal of Applied Entomology 35: 137-139.
- Deckert, J. 2004. Zum Vorkommen von Oxycareninae (Heteroptera, Lygaeidae) in Berlin und Brandenburg. – Insecta 9: 67-75.
- Dietze, R., M. Münch & D. Vogel 2006. Bemerkenswerte Funde von Wanzen in Sachsen (Heteroptera). – Sächsische Entomologische Zeitschrift 1: 2-32.
- Duinen, G.-J. van, A. Dees & H. Esselink 2007. Hoogveen-karakteristieke en zeldzame watermacrofaunasoorten in het Bargerveen 2006-2007. Eindrapportage: 1-32. Stichting Bargerveen & Afdeling Dierecologie, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Fokker, A.J.F. 1885. Catalogus der in Nederland voorkomende Hemiptera. Eerste gedeelte Hemiptera-Heteroptera. No. 3. – Tijdschrift voor Entomologie 27: 113-133.
- Friess, T. 2004. Wanzen. – In: T. Friess, P. Köck, A. Kaufmann & J. Gepp (red.): Europaschutzgebiet Feistritzklamm-Herberstein. Naturschutzbund Steiermark, Graz: 88-97.
- Gossner, M. & G. Schuster 2005. Erstnachweis von *Macrolophus rubi* Woodroffe, 1957, für Bayern mit Angaben zu bisherigen Fundorten in Mitteleuropa und Hinweisen zur Ökologie der Art (Heteroptera, Miridae, Bryocorinae, Dicyphini). – Nachrichtenblatt der bayerischen Entomologen 54: 13-20.
- Graaf, H.W. de & S.C. Snellen van Vollenhoven 1853. Nederlandse Hemiptera. – In: J.A. Herklots (red.), Bouwstoffen voor ene fauna van Nederland I. Brill, Leiden: 169-184.

- Gravestein, W.H. 1949. Hemiptera Heteroptera: Vier nieuwe soorten voor onze fauna en een soort die sedert 1888 niet meer in ons land gevonden werd. – Tijdschrift voor Entomologie, verslag Wintervergadering: xxiii-xxv.
- Heckmann, R. & Chr. Rieger 2001. Wanzen aus Baden-Württemberg - Ein Beitrag zur Faunistik und Ökologie der Wanzen in Baden-Württemberg (Insecta, Heteroptera). – *Carolinea* 59: 81-98.
- Hoffmann, ½.-⅓. 2002. Die Platanengitterwanze *Corythucha ciliata* (Say, 1872) erreicht den Niederrhein. – *Heteropteron* 15: 25-30.
- Hoffmann, H.-J. 2008. Auf Platanen: nur *Arocatus longiceps* oder doch auch *A. roeselii*? – *Heteropteron* 26: 24-29.
- Hoffmann, H.J. & A. Melber 2003. Verzeichnis der Wanzen (Heteroptera) Deutschlands. – In: B. Klausnitzer (red.), *Entomofauna Germanica* 6. Entomologische Nachrichten und Berichten, Beiheft 8: 209-272.
- Josifov, M. 1992. Zur Taxonomie der paläarktischen *Macrolophus*-Arten (Hemiptera, Heteroptera: Miridae). – *Reichenbachia* 29: 1-4.
- Kerzhner, I.M. & M. Josifov 1999. Miridae Hahn, 1833. – In: B. Aukema & Chr. Rieger (red.), *Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region* 3. Cimicomorpha II. Netherlands Entomological Society, Amsterdam: i-xiv, 1-577.
- Kirby, P. 1999. *Buchananiella continua* (B. White) (Hemiptera: Anthocoridae) established in Britain. – *British Journal of Entomology and Natural History* 12: 221-223.
- Kment, P., J. Bryja, Z. Jindra, K. Hradil & P. Baňaf 2003. New and interesting records of true bugs (Heteroptera) from the Czech Republic and Slovakia II. – *Klapalekiana* 39: 257-306.
- Kondorosy, E. 2005. New true bug species in the Hungarian fauna (Heteroptera). – *Folia Entomologica Hungarica* 66: 143-147.
- Kott, P. 2004. Drei Wanzen-Neufunde für NRW. – *Heteropteron* 19: 12.
- Linnavuori, R. 1968. On some new or interesting Hemiptera. – *Annales Entomologici Fennici* 34: 197-200.
- Malumphy, C. & S. Reid 2006. First British record of *Corythucha ciliata* (Say), Tingidae. – *Het News* 8: 8.
- Martinez-Cascales, J.I., J.L. Cenis, G. Cassis. & J.A. Sanchez 2006. Species identity of *Macrolophus melanotoma* (Costa 1853) and *Macrolophus pygmaeus* (Rambur 1839) (Insecta: Heteroptera: Miridae) based on morphological and molecular data and bionomic implications. – *Insect Systematics and Evolution* 37: 385-404.
- Nau, B.S. & N. Straw 2007. *Arocatus roeselii* established in Britain? – *Het News* 9: 8.
- Pagola-Carte, S., I. Zabalegui & J. Ribes 2005. Miridae (Hemiptera: Heteroptera) del Parque Natural de Aiako Harria (Gipuzkoa, País Vasco, norte de la Península Ibérica). – *Heteropterus Revista de Entomologia* 5: 37-51.
- Paul, J. 2006. *Eurydema ornatum* (L.) (Het.: Pentatomidae) established on the Isle of Wight. – *Entomologist's Record and Journal of Variation* 118: 279.
- Péricart, J. 1972. Hémiptères Anthocoridae, Cimicidae et Microphysidae de l'Ouest-Paléarctique. – *Faune de l'Europe et du bassin méditerranéen* 7: i-iv, 1-404.
- Péricart, J. 1983. Hémiptères Tingidae Euro-méditerranéen. – *Faune de France* 69: 1-620.
- Péricart, J. 1996. Family Anthocoridae Fieber, 1836. – In: B. Aukema & Chr. Rieger (red.), *Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region* 2. Cimicomorpha I. Netherlands Entomological Society, Amsterdam: 108-141.
- Péricart, J. 1999. Hémiptères Lygaeidae Euroméditerranéens I. – *Faune de France* 84A: i-xx, 1-468.
- Péricart, J. 2001. Family Lygaeidae Schilling, 1829. – In: B. Aukema & Chr. Rieger (red.), *Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region* 4. Pentatomomorpha I. Netherlands Entomological Society, Amsterdam: 35-200.
- Poot, M. & B. van As 1996. Een nieuwe vondst van *Graphosoma lineatum* in Nederland (Heteroptera: Pentatomidae). – *Entomologische Berichten* 56: 159-160.
- Popov, Yu. A. 2004. New microphysids (Heteroptera: Cimicomorpha, Microphysidae) from Baltic amber and taxonomy of this family. – *Prace Muzeum Ziemi* 47: 97-107.
- Rabitsch, W. 2008. Alien true bugs of Europe (Insecta: Hemiptera: Heteroptera). – *Zootaxa* 1827: 1-44.

- Reclaire, A. 1932. Naamlijst der in Nederland en omliggend gebied waargenomen wantsen (hemiptera-heteroptera) met aantekeningen over de voedsel- of verblijfplant en de levenswijze. – Tijdschrift voor Entomologie 75: 59-298.
- Reclaire, A. 1936. 2e vervolg op de Naamlijst der in Nederland en omliggend gebied waargenomen wantsen (hemiptera-heteroptera). – Entomologische Berichten 9: 243-260.
- Reichling, L. 2001. Atlas des hétéroptères non-aquatiques du Luxembourg. – Musée National d'Histoire Naturelle, Luxembourg.
- Ribes, J., S. Pagola-Carte & J. P. Valcárcel 2006. Una sinonimia restituda en el género *Holcostethus* Fieber, 1860 (Hemiptera: Heteroptera: Pentatomidae). – Boletín Sociedad Entomológica Aragonesa 39: 407-408.
- Ribes, J., S. Pagola-Carte & I. Zabalegui 2008. On some Palaearctic Carporocorini (Hemiptera: Pentatomidae: Pentatomini). – Heteropterus Revista de Entomología 8: 155-169.
- Rider, D.A. 2006. Family Pentatomidae Leach, 1815. – In: B. Aukema & Chr. Rieger (red.), Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 5. Pentatomomorpha II. Netherlands Entomological Society, Amsterdam: 233-402.
- Rieger, Chr. 2000. Eine Zucht von *Pinthaëus sanguinipes* (Fabricius, 1787) (Heteroptera, Pentatomidae, Asopinae). – Carolea 58: 203-206.
- Rieger, Chr. 2006. Zur Synonymie westpaläarktischer Miriden (Heteroptera). – In: W. Rabitsch (red.): Hug the bug. For love of true bugs. Festschrift zum 70. Geburtstag von Ernst Heiss. Denisia 19: 611-616.
- Rieger, Chr. & G. Strauss 1992. Neunachweise seltener und bisher nicht bekannter Wanzen in Baden-Württemberg (Insecta Heteroptera). – Jahreshfte der Gesellschaft für Naturkunde in Württemberg 147: 247-263.
- Schwartz, M.D. & G.G.E. Scudder 1998. Newly recognized holarctic and introduced plant bugs in North America (Heteroptera: Miridae). – Canadian Entomologist 130: 267-283.
- Servadei, A. 1966. Un tingide neotropico comparso in Italia (*Corythucha ciliata* Say). – Bolletino della Società Entomologica Italiana 96: 94-96.
- Simon, H. 2007. 1. Nachtrag zum Verzeichnis der Wanzen in Rheinland-Pfalz (Insecta: Heteroptera). – Fauna Flora Rheinland-Pfalz 11: 109-135.
- Slade, D., A.R. Collins & B.S. Nau 2005. *Eurydema ornatum* (L.) (Hem.: Pentatomidae) established on the Dorset coast and a key to European *Eurydema* species. – Entomologist's Record and Journal of Variation 117: 221-227.
- Soes, M. 2006. *Microvelia pygmaea* en *Branchiodrilus hortensis* te Voorne-Putten. – Macrofauna-nieuwsmail 64.
- Southwood, T.R.E & D. Leston 1959. Land and water bugs of the British Isles. Warne London.
- Stichel, W. 1957a. Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II. Europa. Hemiptera-Heteroptera Europae 2: 481-704. – Stichel, Berlin-Hermsdorf.
- Stichel, W. 1957b. Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II. Europa. Hemiptera-Heteroptera Europae 4: 1-96. – Stichel, Berlin-Hermsdorf.
- Tokihiro, G., K.J. Tanaka & K.Y. Kondo 2003. Occurrence of the sycamore lace bug, *Corythucha ciliata* (Say) (Heteroptera: Tingidae) in Japan. – Research Bulletin of the Plant Protection Service of Japan 39: 85-87.
- Viskens, G. & J.M. Bruers 2005. *Graphosoma lineatum* (Linnaeus, 1758) in België (Heteroptera - Pentatomidae). – Entomo-Info 16: 17-25
- Wachmann, E., A. Melber & J. Deckert 2004. Wanzen 2. Cimicomorpha. Microphysidae (Flechtenwanzen). Miridae (Weichwanzen). – Die Tierwelt Deutschlands 75: 1-288.
- Wagner, E. 1966. Wanzen oder Heteropteren. 1. Pentatomomorpha. – Die Tierwelt Deutschlands 54: i-vi, 1-235.
- Wagner, E. 1974. Die Miridae Hahn, 1831, des Mittelmeerraumes und der Makaronesischen Inseln (Hemiptera, Heteroptera), Teil 1. – Entomologische Abhandlungen herausgegeben vom Staatlichen Museum für Tierkunde Dresden 39, Suppl. (1973): 1-421.
- Werner, D.J. 1997. Beobachtungen zur Biologie und Ausbreitung der Streifenwanze *Graphosoma lineatum* L. (Heteroptera - Pentatomidae). – Verhandlungen der Westdeutschen Entomologen Tagung 2006: 171-184.
- Woodroffe, G.E. 1957. On the identity of the British *Macrolophus* Fieber (Hem. Miridae), with a key to

the European species. – Entomologist 90: 125-127.

Yamada, K. & T. Hirowatari 2003. Japanese species of the genus *Amphiareus* Distant (Heteroptera: Anthocoridae), with descriptions of two new species. – Entomological Science 6: 289-300.

SUMMARY

New and interesting Dutch bugs III (Hemiptera: Heteroptera)

The following nine species are recorded for the first time from the Netherlands: *Corythucha ciliata* (Tingidae), *Macrolophus rubi*, *Orthotylus ochrotrichus* (Miridae), *Amphiareus constrictus*, *Buchananiella continua*, *Cardiasthetus fasciventris*, *Lyctocoris dimidiatus* (Anthocoridae), *Arocatus longiceps* (Lygaeidae) and *Pinthaeus sanguinipes* (Pentatomidae). New data are provided for the following little known or rare species: the velid *Microvelia pygmaea*, the salticids *Chartoscirta elegantula* and *Micracanthia marginalis*, the mirids *Deraeocoris punctulatus*, *Tupiocoris rhododendri*, *Closterotomus trivialis*, *Mermitelocerus schmidtii*, *Heterocordylus tumidicornis*, *Orthotylus virens*, *Amblytylus brevicollis*, *Psallus mollis* and *Psallus punctulatus*, the anthocorids *Orius horvathi*, *O. laevigatus*, *Xylocoridea brevipennis* and *Scoloposcelis pulchella*, the nabid *Prostemma guttula*, the lygaeids *Arocatus longiceps*, *Drymus pumilio* and *Rhyparochromus vulgaris*, the stenocephalid *Dicranocephalus medius*, the cydnid *Tritomegas sexmaculatus*, and the pentatomids *Pinthaeus sanguinipes* and *Eurydema ornata*. New data and distribution maps are presented for some species showing expanding ranges: the mirid *Psallus assimilis*, the anthocorid *Amphiareus obscuriceps* and the pentatomids *Peribalus strictus*, *Rhaphigaster nebulosa* and *Graphosoma lineatum*. The anthocorid *Orius flagellum* and the lygaeid *Oxycarenus lavaterae* are introduced exotic species, found in the open only once and not yet considered established. Changes and additions of the Dutch checklist are included, resulting in a total of 629 species recorded from the Netherlands.

B. Aukema
Zoölogisch Museum Amsterdam
Afdeling Entomologie
Correspondentieadres:
Kortenburg 31
6871 ND Renkum
baukema@hetnet.nl

D.J. Hermes
Schepenstraat 65
5663 GH Geldrop

AANVULLINGEN EN WIJZIGINGEN VAN DE NAAMLIJST NEDERLANDSE HETEROPTERA

De volgorde en nomenclatuur van de taxa zijn gebaseerd op de 'Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region' (Aukema & Rieger 1995, 1996, 1999, 2001 en 2006). Afwijkingen ten opzichte van de vorige lijst (in Aukema et al. 2005) zijn tussen haakjes aangegeven en nieuwe soorten worden voorafgegaan door een asterisk (*).

Familie Tingidae

Genus *Corythucha* Stål, 1873

**Corythucha ciliata* (Say, 1832)

Familie Microphysidae

Genus *Loricula* Curtis, 1833

Subgenus *Myrmedobia* Baerensprung, 1857

(Genus *Myrmedobia* Baerensprung, 1857)

Loricula coleoptrata (Fallén, 1807)

Loricula distinguenda (Reuter, 1884)

Loricula exilis (Fallén, 1807)

Familie Miridae

Subfamilie Bryocorinae

Genus *Macrolophus* Fieber, 1858

**Macrolophus rubi* Woodroffe, 1957

Subfamilie Mirinae

Genus *Phytocoris* Fallén, 1814

Subgenus *Ktenocoris* Wagner, 1954

Phytocoris nowickyi Fieber, 1870

(= *Phytocoris singeri* Wagner, 1954)

Subfamilie Orthotylinae

Genus *Orthotylus* Fieber, 1858

Subgenus *Orthotylus* Fieber, 1858

Orthotylus ochrotrichus Fieber, 1864

Subfamilie Phylinae

Genus *Phylus* Hahn, 1831

Phylus melanocephalus (Linnaeus, 1767)

(= *palliceps* Fieber, 1861)

Genus *Psallus* Fieber, 1858

Subgenus *Apocreminus* Fieber, 1858

Psallus betuleti (Fallén, 1826)

(als *betuleti betuleti* (Fallén, 1826))

**Psallus montanus* Josifov, 1973

Genus *Tropidosteptes* Uhler, 1878

Tropidosteptes pacificus (Van Duzee, 1921)

Familie Anthocoridae

Subfamilie Lyctocorinae

Genus *Amphiareus* Distant, 1904

**Amphiareus constrictus* (Stål, 1860)

Genus *Buchananiella* Reuter, 1884

**Buchananiella continua* (F.B. White, 1880)

Genus *Cardiastethus* Fieber, 1860

**Cardiastethus fasciiventris* (Garbiglietti, 1869)

Genus *Lyctocoris* Hahn, 1836

Subgenus *Lyctocoris* Hahn, 1836

**Lyctocoris dimidiatus* (Spinola, 1837)

Familie Lygaeidae Schilling, 1829

Subfamilie Lygaeinae Schilling, 1829

Genus *Arocatus* Spinola, 1837

**Arocatus longiceps* Stål, 1872

Familie Coreidae

Subfamilie Coreinae

Genus *Leptoglossus* Guérin-Méneville, 1831

**Leptoglossus occidentalis* Heidemann, 1910

Familie Pentatomidae

Subfamilie Asopinae

Genus *Pinthaeus* Stål, 1868

**Pinthaeus sanguinipes* (Fabricius, 1781)

Subfamilie Pentatominae

Genus *Peribalus* Mulsant & Rey, 1866

Subgenus *Peribalus* Mulsant & Rey, 1866

Peribalus strictus (Wolff, 1804)

(als *Holcostethus strictus vernalis* (Wolff, 1804))

